

Identifying the Opportunities to Start Entrepreneurial Businesses: An Effort to Achieve Sustainable Rural Livelihood

Sahar Ahangari^{1✉}|Mohammad Hossein Babaei²|Esmaeil Ahangari³

1. Corresponding Author, Department of Agricultural Extension and Education, College of Agriculture, Tarbiat Modares University (TMU), Tehran, Iran. E-mail: sahar.ahangari01@gmail.com
2. Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran. babaei.m1986@gmail.com
3. Vice President of Human Resources Management, Amazon, Deeside Branch, Chester, England. E-mail: Ahangari.tarvij@ut.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Article history:
Received:
24. 04. 2024
Revised:
06. 06. 2024
Accepted:
06. 06. 2024

Keywords:
Sustainable Livelihood,
Entrepreneurial
Opportunities,
Businesses,
Empowerment.

Introduction: The sustainable livelihood approach has been the best way to address the issues of poverty and empowerment of the poor over the past years. It tries to solve the problem of poverty and vulnerability in rural areas in a comprehensive and human-centered way. Accordingly, the present research was conducted to identify opportunities to start entrepreneurial businesses to achieve rural people's sustainable livelihood in Mahabad Township.

Methodology: To achieve the desired goal, a mixed-methods approach (qualitative-quantitative), the Delphi technique, and the analytical hierarchy process (AHP) were used. The community studied was composed of specialists, experts, and experienced people in the field of rural entrepreneurship and agriculture, among whom 24 were selected as Delphi panel members using the purposive sampling method. A consensus was reached regarding the opportunities of starting entrepreneurial businesses after three rounds. The main research instrument was a questionnaire with open-ended questions in the first Delphi round, a questionnaire with closed and open-ended questions in the second and third rounds, and a pairwise comparison questionnaire in AHP. The data were analyzed using coding, content analysis, and descriptive statistics in SPSS, Excel, and Expert Choice software.

Findings: Based on the results, the most suitable opportunities to start entrepreneurial businesses in the rural areas of Mahabad Township were revealed to be the development of mechanized orchards (apples, grapes, walnuts, peaches, etc.), the development of small livestock farms (light and heavy), the production and sale of local dairy products, the construction of multi-purpose cold storage units to store agricultural products and livestock, and the development of processing and packaging industries of agricultural, horticultural, and livestock products. The less important opportunities were the construction of a mechanized slaughterhouse for heavy and light livestock, the development of mushroom production and solving the marketing problem, the development of planting medicinal plants, the construction of packaging and extracting workshops, and the development of processing industries to reduce the raw sale of agricultural and horticultural products. Also, the top priority among the entrepreneurial opportunities in the rural areas of Mahabad was found to be opportunities related to the agricultural sector based on the capacity to create employment, opportunities related to the handicraft sector and home businesses based on the ease of using the opportunity, and the opportunities related to the agricultural sector based on the suitability of the opportunity with the capabilities of the region.

Conclusion/ Implications: In general, the results indicate that there are many yet uncovered business opportunities in the study area. Grasping them will contribute to creating employment, boosting national and regional economic growth, and improving the sustainable livelihood of the villagers, showing the need for reprogramming.

Cite this article:

Ahangari, S., Babaei, M. H., & Ahangari, E. (2024). Identifying the Opportunities to Start Entrepreneurial Businesses: An Effort to Achieve Sustainable Rural Livelihood. *Journal of Entrepreneurship Research*, 3(2), 83-108.

DOI: <https://doi.org/10.22034/jer.2024.2027221.1106>

© The Author(s).

Publisher: Ilam University Press.

شناسایی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه:

تلاشی در جهت دستیابی به معیشت پایدار روستایی

سحر آهنگری^۱ | محمدحسین بابایی^۲ | اسماعیل آهنگری^۳

۱. نویسنده مسئول، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: sahar.ahangari01@gmail.com

۲. گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه: babaei.m1986@gmail.com

۳. معاون مدیریت منابع انسانی، شرکت آمازون، شعبه دیساید، چستر، انگلستان. رایانامه: Ahangari.tarvij@ut.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

مقدمه: رویکرد معیشت پایدار در طول سال‌های گذشته بهترین روش برای پرداختن به مسائل فقر و توانمندسازی فقرا بوده و سعی دارد مشکل فقر و آسیب‌پذیری نواحی روستایی را به‌شکلی همه‌جانبه‌نگر و بر محوریت توسعه منابع انسان حل کند. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف شناسایی فرصت‌هایی برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در راستای دستیابی به معیشت پایدار روستاییان شهرستان مهاباد طراحی و انجام گرفت.

روش‌شناسی: برای رسیدن به هدف مورد نظر، از رویکرد ترکیبی (کیفی-کمی) و روش‌های دلفی و تحلیل سلسله مراتبی استفاده گردید. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش، متخصصان، صاحب‌نظران، خبرگان و افراد باتجربه در حوزه کارآفرینی روستایی و کشاورزی در شهرستان مهاباد بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، ۲۴ نفر از آنان به‌عنوان اعضای پانل دلفی انتخاب گردیدند. در این پژوهش، پس از سه دور بررسی، نسبت به فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه، اجماع حاصل شد. ابزار اصلی پژوهش در دور اول دلفی، پرسشنامه‌ای با پرسش‌های باز پاسخ، در دورهای دوم و سوم، پرسشنامه با پرسش‌های بسته و باز پاسخ و در مرحله تحلیل سلسله مراتبی، ابزار پژوهش پرسشنامه مقایسات زوجی بود. داده‌ها با استفاده از کدگذاری، تحلیل محتوا و آماره‌های توصیفی در محیط نرم‌افزارهای SPSS، Excel و Expert Choice تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: براساس نتایج، توسعه باغات مکانیزه (سیب، انگور، گردو، هلو وغیره)، توسعه واحدهای دامی (سبک و سنگین) کوچک و تولید و فروش لبنیات محلی، احداث واحدهای سردخانه چندمنظوره جهت نگهداری محصولات کشاورزی و دامی و توسعه صنایع فرآوری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی، باغی و دامی، به‌عنوان مناسب‌ترین فرصت‌ها برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، شناسایی گردیدند. فرصت‌هایی که اهمیت کمتری داشتند، عبارت بودند از: احداث کشتارگاه مکانیزه دام سنگین و سبک، توسعه تولید قارچ و حل مشکل بازاریابی، توسعه کاشت گیاهان دارویی و ایجاد کارگاه بسته‌بندی و عصاره‌گیری و توسعه صنایع تبدیلی جهت کاهش خام‌فروشی محصولات کشاورزی و باغی. همچنین، براساس ظرفیت ایجاد اشتغال، فرصت‌های مرتبط با بخش کشاورزی، براساس سهولت بهره‌برداری از فرصت، فرصت‌های مرتبط با بخش صنایع دستی و مشاغل خانگی و براساس تناسب فرصت با قابلیت‌های منطقه، فرصت‌های مرتبط با بخش کشاورزی، بالاترین اولویت را در بین فرصت‌های کارآفرینی در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، داشتند.

نتیجه‌گیری/ دستاوردها: به‌طورکلی نتایج پژوهش حاکی از آن بود که فرصت‌های کسب‌وکار بسیاری در منطقه مورد مطالعه وجود دارد که به‌صورت کشف نشده و یا بلااستفاده، باقی مانده‌اند و یافتن این فرصت‌ها، باعث اشتغال‌زایی، رشد اقتصادی ملی و منطقه‌ای و بهبود معیشت پایدار روستاییان می‌گردد که بیانگر الزام به نیازسنجی و برنامه‌ریزی توسعه‌ای محلی و منطقه‌ای در این زمینه است.

آهنگری، سحر، بابایی، محمدحسین، و آهنگری، اسماعیل. (۱۴۰۳). شناسایی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه: تلاشی در جهت دستیابی به معیشت پایدار روستایی. *مجله پژوهش‌های کارآفرینی*، ۳ (۲)، ۸۳-۱۰۸.

DOI: <https://doi.org/10.22034/jer.2024.2027221.1106>

ناشر: انتشارات دانشگاه ایلام

© نویسندگان.

مقدمه

اشتغال از جمله مقولات مؤثر و مهم در توسعه روستایی است که به واسطه تأثیرپذیری و تأثیرگذاری آن بر فقر، مهاجرت، آسیب‌های اجتماعی و غیره همواره مورد توجه بوده و در دهه‌های اخیر، دستیابی به اشتغال پایدار به یکی از اهداف اصلی سیاست‌های اقتصادی تبدیل شده است (Agheli, 2021; Khodabakhshi & Golzari, 2022). چالش اشتغال یا موضوع کار و بیکاری نه تنها یکی از مهم‌ترین مسائل اجتماعی روز کشور به‌شمار می‌آید، بلکه با میزان رشد جمعیت در چند دهه گذشته می‌توان آن را از مهم‌ترین چالش‌های اجتماعی و اقتصادی در چند دهه آینده به‌حساب آورد (Shiri, 2021; Samadi, 2021; Foroushani et al., 2022; Sepidbar et al., 2024). به‌گونه‌ای که امروزه یکی از دغدغه‌های اصلی سیاستمداران و برنامه‌ریزان نهادهای دولتی و آموزشی، موضوع بیکاری و راهکارهای اشتغال‌زایی در جامعه ایران است (Shiri et al., 2022; Mehdizadeh et al., 2023). اشتغال، مرکز بسیاری از روابط اجتماعی و انسانی به‌حساب می‌آید و نقش آن در پویایی زندگی انسان غیرقابل انکار است. در دهه‌های اخیر، تزاید نیروی جوان و ازدیاد بی‌شغلی نسبت به سال‌های گذشته از مسائل بااهمیت است (Jia et al., 2021; Badraghnezad et al., 2022). از طرفی باید گفت که بخش چشمگیری از شاغلان هر کشور، خصوصاً در کشورهای رو به پیشرفت، در نواحی روستایی اشتغال دارند؛ به‌گونه‌ای که محصولات کشاورزی آن‌ها افزون بر فراهم‌سازی غذای مردم، فراهم‌کننده مواد اولیه مورد نیاز صنایع و مشاغل خدماتی نیز هست (Khodabakhshi & Golzari, 2022; Song, 2023). محصولات کشاورزی به‌مدت هزاران سال منبع قدرت و ثروت دولت و ملت‌ها بوده و نقش بااهمیتی در استغنائی اقتصادی، آزادی سیاسی، حصول ارز و امنیت غذایی داراست و کمتر کشوری با توجه نکردن به اقتصاد روستایی می‌تواند احتیاجات حیاتی شهروندان خود را تأمین نماید؛ بنابراین، یکی از موضوعات پراهمیت در ارتباط با موقعیت اهالی فقیر روستایی، فرصت کار و اشتغال آن‌ها است (Rytkonen et al., 2023; Almasifard et al., 2023). اشتغال روستایی، یکی از مؤلفه‌های اصلی توسعه روستایی است و رشد پایدار آن، از ارکان مهم توسعه و معیشت پایدار^۱ و متوازن است (Akiode, 2023; Sepidbar et al., 2024). اشتغال، به‌عنوان ستون اقتصاد محسوب می‌شود و ارتباط بنیادی با توسعه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی دارد و اشتغال روستایی نیز به‌طور متناسب با توسعه روستایی، پیوند دارد. روندهای عمومی توسعه در دنیا از کاهش نسبت روستائینی و اشتغال روستایی حکایت دارد (Agheli, 2021; Yu et al., 2024). از این‌رو، برنامه‌ریزی برای ایجاد اشتغال به‌ویژه در مناطق روستایی با هدف تداوم تولیدات کشاورزی و کاهش آهنگ مهاجرت به شهرها بایستی در اولویت‌های کلان و منطقه‌ای برنامه‌های توسعه قرار گیرد (Huang et al., 2023; Almasifard et al., 2023).

بخش بزرگی از جمعیت کشورهای درحال توسعه در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و کسب‌وکارهای مادر در اختیار آن‌هاست. لازمه زندگی در دنیای امروز، بهره‌گیری از تمام منابع موجود است. به این ترتیب، بهره‌برداری از همه امکانات تولیدی در مناطق روستایی به‌منزله دستیابی به توسعه و معیشت پایدار است (Birthal et al., 2020; Mazidi & Zinati Fakhrrabad, 2023). از طرفی هم کمترین میزان بهره‌مندی در زمینه توسعه مربوط به نواحی روستایی است. شرایط محیطی و انسانی حاکم بر روستاها به‌گونه‌ای است که آنان را در انزوا قرار داده و باعث شده از فعالیت‌های مربوط به توسعه بهره کمتری ببرند (Ghadiri, 2023a; Masom et al., 2021; Torkashvand et al., 2023b). بارزترین نمود این مسئله، فقر و بیکاری است که موجب ناپایداری معیشت و مهاجرت روستاییان به شهرها می‌شود (Ao et al., 2020; Torkashvand et al., 2023b). گرچه فقر مشکلی جهانی است، اما بیشترین نمود آن در نواحی روستایی است و به‌عنوان مهم‌ترین مشکل این نواحی مطرح می‌باشد (Babaei et al., 2023; Fan et al., 2023). در این راستا، باید یادآور شد که بسیاری از نواحی روستایی در سطح جهانی، به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه، در حال تجربه کردن مشکلات ناشی از رکود، ایستایی و کساد اقتصادی هستند که از جمله دلایل آن

^۱ Sustainable Livelihoods (SL)

کاستی در تنوع اقتصادی، نبود نگاه کارآفرینی و همانند آن است (Pasanchay & Schott, 2021; Khosravipour & Shoebi, 2022). در نتیجه هر روز مناطق روستایی با چالش‌های راهبردی افزایش فاصله توسعه‌ای بین شهر و روستا (کمبود منابع انسان‌ساخت، بیکاری، درآمد کم، بهره‌وری پایین، فقر، افزایش مهاجرت روستایی، پسرفت‌های زیست‌محیطی و غیره) مواجه هستند (Heydari et al., 2021; Babaei et al., 2023). به همین خاطر، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در مناطق روستایی کشور از اهمیت دوچندانی برخوردار است؛ زیرا علاوه بر آمار بالای بیکاری در روستاها، کشور با معضل مهاجرت روستاییان مواجه است که این موضوع پیامدهای منفی زیادی دارد (Jia et al., 2021; Khosravipour et al., 2023). از طرفی هم کاهش رشد بخش کشاورزی در نواحی روستایی و کاهش ۲۳/۴ اشتغال، این واقعیت را نشان می‌دهد که در آینده، توسعه کشاورزی به‌تنهایی نمی‌تواند رشد اقتصادی را در روستاهای کشور تضمین و فقر را ریشه‌کن سازد؛ بنابراین توجه به سایر بخش‌ها نیز در کنار بخش کشاورزی ضرورت دارد (Aghinjad, 2020; Babaei et al., 2023)؛ در اینجا است که نقش کارآفرینی و استفاده از فرصت‌های کارآفرینانه در نواحی روستایی بیشتر احساس می‌شود (Mousavi et al., 2021; Gomes et al., 2022; Samadi, 2022). زیرا کارآفرینی می‌تواند با خلق فرصت‌های جدید اشتغال و درآمد (Pepurah & Adekoya, 2021; Heydari et al., 2020)، نقش موثری در فقرزدایی (Sepidbar et al., 2024; Kitagawa et al., 2021) و بهبود وضع اقتصادی و معیشتی روستاها داشته باشد (Ryttonen et al., 2023; Khosravipour & Shoebi, 2022).

متنوع‌سازی اقتصاد روستایی تنها با القاء از بیرون محقق نمی‌شود، مگر این‌که کارآفرینان در محیط‌های روستایی، فرصت‌ها و منابع بالقوه و بالفعل را بشناسند و با استفاده بهینه از آن‌ها، تنوع اشتغال و اقتصاد را برای محیط‌های روستایی به ارمغان آورند (Forouzani & Mardani Najafabadi, 2021; Gomes et al., 2022)؛ زیرا به عقیده محققان، اگر قرار باشد که توسعه اقتصادی مؤثر واقع شود، کسب‌وکارهای جدید در نواحی کم‌درآمد باید توسط هسته‌های محلی پایه‌گذاری شوند (Pepurah & Adekoya, 2020; Mousavi et al., 2021). با این وجود، تجربه ثابت کرده است که خانوارهای روستایی به‌طور برجسته تمایل به انجام کسب‌وکارهایی دارند که به راحتی قابل راه‌اندازی باشند (Szerb et al., 2020; Mohammadzadeh et al., 2023).

برنامه‌ریزان نیز، دریافته‌اند که مناسب‌ترین راهبرد پاسخگویی به عمده چالش‌ها در مناطق روستایی، به‌ویژه در بعد اقتصادی، تشویق روستاییان برای گرایش به کسب‌وکارهای کارآفرینانه و به‌خصوص کسب‌وکارهای خانگی است (Mozafari et al., 2023; Samadzadeh, 2023). با وجود آن‌که فراهم آوردن درون داده‌های لازم برای توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی و بخش‌های کشاورزی و دامپروری به راحتی سایر بخش‌های اقتصادی و مناطق شهری نیست (Forouzani & Mardani, 2022; Rostami et al., 2021; Najafabadi, 2021)، اما بخش روستایی دارای ویژگی‌های منحصر به فردی در توسعه اقتصادی است، مانند برخورداری از مزیت نسبی اقتصادی، بی‌نیازی از تکنولوژی‌های پیچیده و تخصص‌های ویژه، نیاز به سرمایه ارزی اندک و زمان بازگشت کمتر سرمایه (Babaei et al., 2023; Almasifard et al., 2023). همچنان که تجربه کشور چین در زمینه توسعه روستایی نشان می‌دهد که توجه به سایر منابع روستایی به جای توجه صرف به بخش کشاورزی و یا توسعه گردشگری روستایی می‌تواند متضمن موفقیت‌های بسیاری در زمینه کارآفرینی روستایی باشد (Forouzani & Mardani, 2023; Najafabadi, 2021; Peng et al., 2022; Sang et al., 2023).

کارآفرینانه در مناطق روستایی، یکی از عوامل اصلی لازم، ایجاد فعالیت متناسب با نیازهای شناسایی شده جامعه محلی است (Doosti Sabzi et al., 2022; Anabestani & Ghorbani, 2023). در این راستا، شناسایی ظرفیت‌های اشتغال در مناطق روستایی گام آغازین برای برخورد با مسئله بیکاری روستایی است و به نظر می‌رسد که زمینه‌های حرفه‌ای درآمدزای روستایی هنوز به روشنی شناخته نشده‌اند (Forouzani & Mardani Najafabadi, 2021; Mahdiluy et al., 2023). از این رو، شناسایی فرصت‌های کارآفرینی یکی از مهم‌ترین موضوعات در حوزه کارآفرینی است (Khoshmaram et al., 2020; Anwar et al., 2022). چراکه بدون شناسایی فرصت، عملاً کارآفرینی معنایی نخواهد داشت (Heydari et al., 2022; Torkashvand et al., 2022). تشخیص فرصت‌های کارآفرینی، به‌عنوان راهی برای پاسخگویی به محیط کسب‌وکار در حال تغییر (Anwar et al., 2023a).

Heydari et al., 2021;) و راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید، مطرح است (al., 2022; Mahdiluy et al., 2023 (Mehdizadeh et al., 2023). در واقع، کارآفرینی و تشخیص فرصت به یکدیگر گره خورده‌اند و یکی از بخش‌های مهم در فرایند کارآفرینی، تشخیص فرصت است (Shiri et al., 2022; Almasifard et al., 2023). ناتوانی افراد در تشخیص این فرصت‌ها، یکی از دلایل کاهش اشتغال در بخش کشاورزی بوده است. این مهم در روستاها که نیمی از جمعیت کشور را تشکیل داده‌اند، می‌تواند نقش بسزایی داشته باشد (Torkashvand et al., 2023; Khosravipour et al., 2023)؛ چراکه سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال و کارآفرینی در بخش‌های زراعی و غیر زراعی در روستاها، علاوه بر بهبود معیشت روستاییان و مقرون‌به‌صرفه بودن زندگی روستایی می‌تواند با ایجاد انگیزه برای عدم مهاجرت آنان به شهرها، موجب توسعه بخش کشاورزی، کاهش فشار اقتصادی ناشی از بیکاری فصلی در روستاها، آبادانی روستاها و شکوفایی اقتصادی محلی، منطقه‌ای و ملی شود (Anwar et al., 2022; Motahari et al., 2021; Samadi Foroushani et al., 2022).

اقتصاد ایران و به‌ویژه مناطق روستایی به‌شدت به ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، نیاز دارد؛ بنابراین برای تنوع بخشیدن به منابع رشد اقتصادی، ایجاد اشتغال، کسب درآمد و بهبود معیشت روستاییان، شناسایی فرصت‌ها و توسعه کسب‌وکارهای کارآفرینانه در روستا، حائز اهمیت است (Mahdiluy et al., 2023). برحسب گزارش سالنامه آماری مرکز آمار ایران، میانگین نرخ بیکاری برای جمعیت پانزده‌ساله و بیشتر در استان‌های ایران طی زمستان سال ۱۴۰۲، ۹/۷ درصد بوده است. از این میان استان آذربایجان غربی با ۱۲/۱ درصد نرخ بیکاری، رتبه ششم میزان بیکاری را به خود اختصاص داده است و نسبت به سایر استان‌های کشور، وضعیت نامناسب‌تری دارد (Iranian Statistics Center, 2022). بالا بودن این نرخ در این استان می‌تواند به‌معنای رکود اقتصادی و پایین بودن سطح تولید و اشتغال در این استان باشد. با توجه به میزان بالای نرخ بیکاری در استان آذربایجان غربی و به‌خصوص شهرستان مهاباد و نیز اهمیتی که کارآفرینی و شناسایی فرصت‌های کارآفرینانه می‌تواند در جهت کاهش نرخ بیکاری، بهبود معیشت پایدار روستایی، افزایش سطح اشتغال در استان مذکور و سرریز فواید اقتصادی، سیاسی و اجتماعی به استان‌های مجاور داشته باشد، ضروری است در این زمینه برنامه‌ریزی‌های مقتضی صورت گیرد.

شهرستان مهاباد به دلیل شرایط اقلیمی مطلوب، جغرافیایی مناسب، بارندگی‌های فراوان، وجود اقلیم متنوع، صنایع‌دستی، داشتن پتانسیل گردشگری و صادرات محصولات کشاورزی به دلیل مرزی بودن، وجود دشت‌های حاصلخیز و اراضی مستعد برای تولید انواع محصولات کشاورزی (باغی و زراعی) و باوجود برنامه‌ریزی‌ها و تلاش‌های متعددی که در زمینه ایجاد اشتغال در روستاها صورت گرفته، اما تاکنون توفیق قابل قبولی در زمینه معیشت روستاییان حاصل نشده و ساکنان نواحی روستایی با مشکلات عدیده معیشتی دست‌به‌گریبان هستند. باید یادآور شد که در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، فرصت‌های مناسبی وجود دارند که شناسایی و توجه به آن‌ها، توسعه فرصت‌های شغلی، شکوفایی اقتصادی و توسعه روستاهایی این شهرستان را به‌دنبال دارد. هرچند در سال‌های اخیر بعضی از افراد به کارآفرینی دست زده‌اند، اما این تلاش‌ها کافی نبوده و با توجه به پتانسیل‌های موجود در شهرستان، جای رشد و پیشرفت زیادی وجود دارد. در این راستا، پژوهش حاضر بر آن است با شناسایی فرصت‌های کارآفرینانه در شهرستان مهاباد، مبنایی را برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای موفق در این منطقه فراهم نموده تا به‌موجب آن علاوه بر دستیابی به مزایای ایجاد اشتغال، جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، توسعه صادرات، ارتقای درآمدهای عمومی و توسعه گردشگری، بهبود معیشت پایدار روستایی، زمینه‌های لازم برای توسعه کارآفرینی در ابعاد مختلف را فراهم نموده و در نتیجه جایگاه اقتصادی شهرستان، استان و در نهایت کشور را بهبود بخشد. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف شناسایی فرصت‌هایی برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه به‌منظور توسعه کارآفرینی، اشتغال‌زایی و بهبود معیشت پایدار روستاییان، در نواحی روستایی شهرستان مهاباد انجام گرفت و در راستای دستیابی به هدف مورد نظر، سوال‌های زیر مطرح گردید:

- فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد کدامند؟
- با توجه به شرایط منطقه، مناسب‌ترین فرصت‌ها کدامند؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

معیشت پایدار

رویکرد معیشت پایدار راهی برای بهبود درک معیشت فقرای روستایی است (Zhao & Lan., 2023; Fahad et al., 2023; Mazidi & Zinati Fakhrabad, 2023). این راهبرد از زمینه‌های آسیب‌پذیری که روستاییان در معرض آن قرار گرفته‌اند شروع و به دستاوردهای معیشتی حاصل از سازوکارهای مبتنی بر معیشت پایدار ختم می‌شود (Guo et al., 2023; Izadi et al., 2023). الگوی معیشت پایدار به‌عنوان یکی از رویکردهای توسعه روستایی نوین در اواخر دهه ۱۹۸۰، مطرح گردید و از ویژگی‌های آن، می‌توان به ترکیب عوامل معیشتی جامعه روستایی با توسعه پایدار، اشاره داشت (Mozafari et al., 2022; Ariuon et al., 2022); زیرا توسعه اقتصادی علاوه بر تغییر ارزش‌ها و نهادهای توسعه اقتصادی، مستلزم تحولات ساختاری و معیشتی جامعه، متناسب با توان‌های زیست‌محیطی و توان بالقوه است (Syafar & Ulumi, 2021; Anabestani & Ghorbani, 2023). از این‌رو، راه رسیدن به توسعه پایدار روستایی، حرکت از الگوهای معیشتی سنتی به الگوهای معیشتی پایدار در جامعه روستایی است که متناسب با نیازهای جامعه امروزی و ظرفیت‌های محیطی باشند (Xiong et al., 2021; Doosti Sabzi et al., 2022). پارادایم جدید توسعه روستایی که مبتنی بر اصول توسعه پایدار می‌باشد (Pasanchay & Schott, 2021; Hajarian, 2023). به فعالیت‌های توسعه‌ای کمک می‌کنند که دارای ویژگی‌هایی همچون مردم محور (تمرکز بر اولویت‌های مردم فقیر)، پاسخگو و مشارکتی (گوش دادن و پاسخ به اولویت‌های معیشتی شناسایی شده از سوی مردم)، چند سطحی (کار در سطوح مختلف برای کاهش فقر)، هدایت شده (به کمک بخش‌های دولتی و خصوصی)، پویا (پاسخ انعطاف‌پذیر به مردم در شرایط گوناگون) و پایدار (ایجاد توازن اقتصادی، نهادی و پایداری اجتماعی و زیست‌محیطی)، باشند (Sahneh et al., 2022). همچنین رویکرد معیشت پایدار، چارچوبی برای درک و تحلیل بهتر نقش مردم در باره توسعه نواحی روستایی است؛ چراکه بر واقعیت‌های زندگی مردم توجه دارد (Fahad et al., 2023; Izadi et al., 2023) و بیشتر بر موضوعاتی مانند توانمندسازی مردم، ایجاد ظرفیت‌های جدید، احترام به اطلاعات و دانش بومی، افزایش آگاهی و اطلاعات مردم روستایی، رضایت از زندگی، حفظ محیط‌زیست، ارتباط و پیوند بین کنشگران توسعه و مردم محلی، مسئولیت‌پذیری مردم‌گرا، برابری در دسترسی به فرصت‌ها و افزایش سطح کارایی و بهره‌وری، تاکید دارد (Huang et al., 2023; Hajarian, 2023).

کسب‌وکار

کسب‌وکار را می‌توان نوعی معماری برای محصول، خدمت و جریان اطلاعات دانست که در برگیرنده توصیفی از عوامل مختلف کسب‌وکار، نقش آن‌ها، مزایای بالقوه هر یک از این عاملین و منابع درآمدی آن‌ها می‌باشد، کسب‌وکار به زبان ساده یک نوع کاسبی است که با ارائه کالاها یا خدمات و با فروش در بازار توزیع می‌شوند یا به عبارتی دیگر، فعالیت‌هایی که در تولید و خرید کالاها و خدمات با هدف فروش به‌منظور کسب سود باشد را کسب‌وکار گویند (Hajimirrahimi & Moosavi Davijani, 2021; Abduhalilovich, 2022). کسب‌وکار، رویکردی برای درآمدزایی با میزان هزینه معقول و خلق یا کسب ارزش است (Shakoor et al., 2021; Shirmohammadi & Choobdar, 2023). کسب‌وکارهای کشاورزی شامل کاشت، مدیریت منابع، تولید، بازاریابی و فروش کالاهای کشاورزی نظیر دام و محصولات زراعی است (Shiri et al., 2021; Mehdizadeh et al., 2023). کسب‌وکار فعالیت توأم با ریسک و متمرکز بر آینده می‌باشد و عدم اطمینان، ویژگی آینده است؛ از این‌رو، همواره کسب‌وکار توأم با ریسک است (Toshmatovich, 2022; Rahimizadeh, 2023). به‌طور کلی، کسب‌وکار نمی‌تواند در عبارت سود توضیح داده شود. واژه کسب‌وکار به ایجاد ارزش‌های اقتصادی در جامعه اشاره دارد و آن دسته از فعالیت‌های اقتصادی را در

بر می‌گیرد که هدف آن تولید کالا و یا ارائه خدمات به مردم به صورت کارا و اثربخش است (Azizi Khalkheili et al., 2023; Shirmohammadi & Choobdar, 2023). در کل می‌توان بیان داشت که کسب‌وکار با خریدوفروش کالاها، تولید کالاها یا عرضه خدمات، به‌منظور به‌دست آوردن سود، سروکار دارد و در نهایت باعث افزایش استانداردهای زندگی افراد در جامعه می‌شود.

کسب‌وکار کارآفرینانه

امروزه کارآفرینی و توسعه کسب‌وکارها در بسیاری از کشورها به‌عنوان ابزاری کلیدی جهت رشد و توسعه محسوب شده و به‌طور خاص توجه به ایجاد کسب‌وکارها در مناطق روستایی می‌تواند نقش مهمی در کاهش نابرابری‌های فضایی بین مرکز و پیرامون (روستا و شهر) را نیز ایفا کند (Heydari et al., 2022; Sepidbar et al., 2024). کسب‌وکار در حوزه کارآفرینی به فعالیت‌هایی اطلاق می‌شود که به‌منظور ایجاد و توسعه یک واحد تجاری با هدف ارائه محصولات و خدمات در بازار صورت می‌گیرد (Azizi Khalkheili et al., 2023; Jamshidi et al., 2023). منظور از کسب‌وکارهای کارآفرینانه در بخش کشاورزی عبارت است از کسب‌وکارهای کشاورزی و وابسته به آن که از ابعاد، اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و تولیدی با رویکرد کارآفرینی، ایجاد و یا در حال فعالیت می‌باشند (Shiri et al., 2021; Mehdizadeh et al., 2023). در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، بهبود کسب‌وکارهای کارآفرینانه در بخش روستایی و کشاورزی یکی از کلیدی‌ترین حوزه‌های موضوعی مورد تأکید در دستور کار توسعه معاصر به شمار می‌رود (Khosravipour et al., 2021; Khosravipour et al., 2023). در حالی که توانمندسازی روستاییان و کشاورزان در مسیر توسعه می‌تواند زمینه‌های کاهش فقر در جامعه روستایی را به‌خوبی فراهم نماید، توسعه کسب‌وکارهای کارآفرینانه، مکملی کلیدی برای فرایند توانمندسازی روستاییان و کشاورزان محسوب می‌گردد و از این رو، نقش آن‌ها در مباحث توسعه اقتصادی، بسیار برجسته شده است (Tahmasbi et al., 2020; Akiode, 2023). در این زمینه سیدوهو و کاتور (Sidhu & Kaur, 2006)، معتقدند که رشد کسب‌وکارهای کارآفرینانه در مناطق روستایی و بخش کشاورزی، موجب دسترسی بیشتر روستاییان و کشاورزان به منابع لازم برای تبدیل شدن به افراد کارآفرین می‌شود (Jia et al., 2021; Khosravipour et al., 2021). این نوع خاص از کارآفرینی، قبل از هر چیز، بر فعالیت‌های کشاورزی محور و مدیریت کسب‌وکارهای کشاورزی استوار است (Tahmasbi et al., 2020; Jamshidi et al., 2023). حال آنکه شواهد تجربی نشان می‌دهد که توسعه پایدار به‌ویژه در نواحی روستایی، به بهترین شکل می‌تواند از طریق بهبود فعالیت‌های کارآفرینانه و توسعه کسب‌وکارهای کوچک‌مقیاس، محقق گردد (Shakoor et al., 2021; Toshmatovich, 2022). چنین کسب‌وکارهایی ضمن متنوع سازی و کاهش درجه همگنی و آسیب‌پذیری اقتصاد روستایی (Bani Asadi et al., 2022; Abduhalilovich, 2022) و با توجه به مزیت‌های نسبی در نحوه بهره‌برداری از منابع، ساختار مالکیت، شکل مدیریت، پیوند با بازار و توسعه زنجیره‌های ارزش، بستر مناسبی برای کارآفرینی نیز به شمار می‌روند (Tahmasbi et al., 2020; Rahimizadeh, 2023) و از طرفی، کسب‌وکارهای کشاورزی محور، می‌توانند به‌واسطه افزایش درآمد، ارتقای استانداردهای زندگی و کاهش شکاف شهر و روستا، حیات اقتصادی روستاییان را دگرگون سازند (Khosravipour et al., 2023; Jamshidi et al., 2023) و پیامدهای ارزشمندی چون رونق گردشگری، توسعه اشتغال، تسریع چرخه نقدینگی، ارتقای رفاه و در نهایت، پیشبرد توسعه کلان روستایی را در پی داشته باشند (Khosravipour et al., 2021; Shakoor et al., 2021). در خصوص فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه مطالعات گوناگونی به انجام رسیده است، در ادامه، نتایج برخی از این مطالعات، ذکر گردیده است.

فرصت‌های شناسایی شده در مطالعه الماسی فرد و همکاران (Almasifard et al., 2023)، با عنوان واکاوی فرایند تشخیص فرصت‌های کارآفرینانه (تلاشی برای اشتغال‌زایی در نواحی روستایی شهرستان روانسر)، عبارت بودند از فرصت‌های بخش زراعت، باغبانی و دامپروری، گردشگری و صنایع دستی، کسب‌وکارهای خانگی، صنایع تبدیلی و تکمیلی بودند. یافته‌ها نشان داد فرصت‌های مرتبط با بخش زراعت و باغبانی بالاترین اولویت و فرصت‌های مرتبط با حوزه‌های کسب‌وکارهای خانگی، صنایع تبدیلی و تکمیلی، دامپروری، گردشگری و صنایع دستی به ترتیب در اولویت‌های بعدی قرار داشتند. نتایج مطالعه عنبرستانی و

همکاران (Anbarestani et al., 2023)، با عنوان راهبردهای افزایش بهره‌وری مکانیزاسیون در تولید گندم، بیانگر آن بود که مکانیزاسیون کشاورزی، فرصت‌های اشتغال و مزایای زیادی به‌دنبال دارد و از جمله این فرصت‌ها و راهبردها، می‌توان به افزایش کارایی فنی و توسعه ماشین‌های کشاورزی کوچک، تولید و توزیع فناوری‌های مناسب برای انواع نظام‌های بهره‌برداری، بهسازی و نوسازی سیستم ماشین‌های کشاورزی جهت تقویت معیشت کشاورزان، استفاده از شیوه‌های آبیاری تحت فشار و ایجاد تحول در فرایند آماده‌سازی زمین منطبق بر حفاظت و پایداری تولید، اشاره کرد. سامانی و همکاران (Samani et al., 2023)، در مطالعه خود با عنوان ارزیابی تاثیر مهاجرت بر معیشت پایدار خانوارهای مهاجر در نواحی روستایی استان گلستان، نشان دادند که مواردی مانند کسب درآمد از فعالیت‌های زراعی، دامداری، باغداری، جمع‌آوری منابع و گیاهان جنگلی و کارگری از جمله مهم‌ترین راهبردهای معیشتی هستند. یافته‌های مطالعه جشاری و همکاران (Jashari et al., 2024)، با عنوان اولویت‌بندی پیشران‌های توسعه کشت محصولات گرمسیری در روستاهای جنوب شرق کشور با رویکرد آینده‌پژوهی، نشان می‌دهد که از بین پیشران‌ها، شش پیشران توسعه زیرساخت‌ها (حمل‌ونقل، سردخانه، جاده و راه‌آهن)، سیاست‌های بالادستی در حوزه محصولات گرمسیری، تقویت توان صادرات محصولات گرمسیری، استفاده از شیوه‌های نوین تولید، خرید تضمینی محصولات گرمسیری و برند سازی محصولات گرمسیری، میزان تأثیرگذاری‌شان بیشتر از میزان تأثیرپذیری‌شان است. صمدزاد (Samadzadeh, 2023)، در ارزیابی عوامل مؤثر بر توسعه کسب‌وکارهای خانگی در سکونتگاه‌های غیررسمی محله خلیل‌آباد شهر تبریز و میکانیکی و همکاران (Mikaniki et al., 2021)، تاثیر کسب‌وکارهای خانگی بر توانمندسازی زنان روستایی بخش مرکزی شهرستان درمیان، نشان دادند که بین راه‌اندازی کسب‌وکارهای خانگی با توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی و بهبود معیشت پایدار روستاییان، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. نتایج پژوهش مهدی‌زاده و همکاران (Mehdizadeh et al., 2023)، با عنوان فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه خدماتی در شهرستان مسجدسلیمان، گویای آن بود که بسته‌بندی محصولات دامی همچون کشک و دیگر محصولات مشابه، بسته‌بندی انواع گیاهان دارویی، سردخانه محصولات کشاورزی و غذایی، تولید، بسته‌بندی و توزیع نان محلی و بسته‌بندی عسل، از مهم‌ترین فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه خدماتی در شهرستان مسجدسلیمان بودند. یافته‌های مطالعه صحنه و همکاران (Sahneh et al., 2022)، با عنوان نقش واحدهای دامی کوچک در معیشت پایدار خانوارهای روستایی شهرستان آق‌قلا، حاکی از آن است که بین ایجاد واحدهای دامی کوچک با ویژگی‌های شخصی افراد مانند شغل، تحصیلات، تاهل، مهارت در زمینه شغلی، سن و درآمد رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین ایجاد واحدهای دامی کوچک با بهبود سرمایه‌های معیشتی (انسانی، اجتماعی، اقتصادی، فیزیکی و طبیعی)، رابطه معناداری مشاهده شد. مظفری و همکاران (Mozafari et al., 2022)، در بررسی نقش کسب‌وکارهای خانگی بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی با تأکید بر نقش دولت در استان ایلام، نشان دادند که ایجاد کسب‌وکارهای خانگی از جنبه اقتصادی در زمینه شاخص‌های اشتغال‌زایی، به‌ویژه افزایش مشاغل زنان اثرات مثبتی داشته است که بیانگر همسویی آن با موازین راهبرد معیشت پایدار می‌باشد. درمجموع ارزیابی اثربخشی ایجاد کسب‌وکارهای خانگی توسط جامعه هدف بر پایداری معیشت خانوارها نشان داد که اشتغال‌زایی و تنوع‌بخشی فعالیت‌ها، درآمدزایی و توانمندسازی و فقرزدایی به ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفتند. افشارنیا و همکاران (Afsharnia et al., 2022)، به بررسی اثر تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی در معیشت پایدار خانوارهای روستایی شهرستان ملکشاهی استان ایلام با تأکید بر دامپروری، پرداختند. نتایج گویای آن بود که دامداری و تنوع فعالیت اقتصادی، در معیشت پایدار خانوارهای روستایی، اثر مثبتی داشته‌اند. قاسمی‌نژاد رائینی و همکاران (Ghasemi Nejad Raeini et al., 2021)، در تحلیل اهمیت معیارهای مؤثر در فرایند انتقال فناوری در مکانیزاسیون کشاورزی، نشان دادند که اشتغال‌زایی، کسب درآمد، پذیرش اجتماعی، مزایای اجتماعی، هزینه بهره‌برداری و نگهداری، هزینه سرمایه‌گذاری و امنیت اقتصادی، از جمله معیارهای مؤثر در به‌کارگیری مکانیزاسیون کشاورزی، می‌باشند. نتایج مطالعه حجاریان و نیلفروش (Hajarian & Nilforosh, 2021)، با عنوان تبیین تاثیر مشاغل خانگی بر ساختار اقتصادی از دیدگاه روستاییان استان اصفهان، حاکی از اثرگذاری مثبت مشاغل خانگی بر رونق تولید، افزایش سرمایه‌گذاری، بهبود فضای کسب‌وکار، کاهش بدهی روستاییان و کاهش مهاجرت روستاییان، می‌باشد. نتایج

مطالعه سیف‌اللهی (Seifollahi, 2021)، با عنوان بررسی مولفه‌های بسته‌بندی محصولات کشاورزی بر قصد خرید مصرف‌کننده، حاکی از آن است که رنگ، طراحی، نوع فونت، کیفیت مواد بسته‌بندی و اطلاعات چاپ شده بر قصد خرید مصرف‌کننده تأثیر معناداری دارند. ساعی و همکاران (Saei et al., 2021)، در بررسی توسعه پایدار صنعت دامپروری در مناطق روستایی شمال استان کرمان، نشان دادند که از نظر کارشناسان، توسعه واحدهای دامپروری (سبک و سنگین)، افزایش سطح درآمد حاصل از فعالیت دامپروری، فروش بیشتر محصولات دامی، ارتقاء ظرفیت فعالیت‌های اقتصادی موجود صنعت دامپروری و بهبود رفاه خانوارهای روستایی را به همراه دارد. حیدری و همکاران (Heydari et al., 2021)، در شناسایی فرصت‌های کسب‌وکارهای خدماتی بخش کشاورزی (مورد مطالعه: تعاونی‌های روستایی استان ایلام)، نشان دادند که مواردی همچون ایجاد بازارهای نهاده‌های دامی و کشاورزی، جمع‌آوری و بسته‌بندی روغن دامی منطقه، ایجاد فروشگاه روستا بازار (عرضه مستقیم محصولات کشاورزی با همکاری شرکت‌های تعاونی روستایی) و ایجاد فروشگاه تخصصی ابزارآلات کشاورزی و نهاده‌ها از جمله فرصت‌هایی هستند که در تمام شهرستان‌های مورد مطالعه وجود دارند.

نتایج مطالعه رایتکونن و همکاران (Rytikonen et al. 2023)، با عنوان کارآفرینی غذایی و خوداشتغالی در بافت جزیره‌ای، بیانگر آن بود که کارآفرینی در زمینه تولید و نگهداری مواد غذایی، باعث افزایش خوداشتغالی در جزایر آند، شده است. سانگ و همکاران (Sang et al., 2023)، در مطالعه خود با عنوان خدمات مکانیزاسیون کشاورزی و کاهش شکاف درآمدی در روستاهای چین، نشان دادند که در درجه اول، خدمات مکانیزاسیون کشاورزی به‌عنوان یکی از فرصت‌های اشتغال در نواحی روستایی چین، می‌تواند درآمد خانوار روستایی را به میزان قابل توجهی افزایش دهد و این افزایش رشد درآمد بر گروه‌هایی با درآمد متوسط و کم درآمد بیشتر است و دوم، خدمات مکانیزاسیون کشاورزی به کاهش شکاف درآمدی بین خانوارهای روستایی و کاهش نابرابری درآمد در مناطق روستایی کمک می‌کند. در نهایت، خدمات مکانیزاسیون کشاورزی می‌تواند شکاف درآمدی غیر کشاورزی خانوارهای روستایی را به‌طور قابل توجهی کاهش دهد. پنگ و همکاران (Peng et al., 2022)، در بررسی تأثیر مکانیزاسیون کشاورزی بر تولید، درآمد و مکانیسم کشاورزی (شواهدی از استان هوبی، چین)، نشان دادند که افزایش سطح مکانیزاسیون تأثیر مثبت و قابل توجهی بر قیمت تمام شده، ارزش خروجی، درآمد و نرخ بازده انواع محصولات دارد و به ازای هر یک درصد افزایش در سطح مکانیزاسیون، عملکرد کلیه محصولات زراعی و باغی، افزایش می‌یابد. نتایج مطالعه یانگ و همکاران (Yang et al., 2022)، تحت عنوان تأثیر عوامل اجتماعی-اقتصادی و محیطی بر تولید دام در قرقیزستان، نشان داد که در قرقیزستان دامداران ترجیح می‌دادند دام‌های خود را به‌عنوان دارایی برای مقابله با خطرات ناشناخته حفظ کنند و به‌عنوان یک فرصت اشتغال به آن نگاه می‌کنند. علاوه بر این، برای به‌دست آوردن سود بیشتر، دامداران قرقیزستان تجارت دام خود را گسترش داده یا کوچک می‌کنند، مصرف خود را تنظیم می‌کنند و موجودی را بر اساس قیمت بازار دام، وام به دام، درآمد غیر گله و موجودی فعلی آن مدیریت می‌کنند. عبداله‌الیوویچ (Abduhalilovich, 2022)، در بررسی نقش مشاغل کوچک و کارآفرینی خصوصی در تضمین ثبات اقتصاد کلان ازبکستان و توشماتوویچ (Toshmatovich, 2022)، در بررسی نقش مشاغل کوچک و کارآفرینی خصوصی در تضمین امنیت اقتصادی کشور ازبکستان، نشان دادند که کسب‌وکارهای کوچک و کارآفرینی خصوصی در تضمین ثبات و امنیت اقتصاد کلان کشور ازبکستان، نقش موثری ایفا می‌کنند. صبرین و بهرا (Sabreen & Behera, 2020)، در پژوهشی تحت عنوان ساختار در حال تغییر اشتغال روستایی در بیهار (مسائل و چالش‌ها)، نشان دادند که به دلیل ساختار اقتصادی بیهار، الگوی اشتغال در حال تغییر از بخش کشاورزی به بخش غیر کشاورزی و صنایع وابسته به کشاورزی (صنایع تبدیلی، بسته‌بندی محصولات کشاورزی، سردخانه و غیره) است، به‌طوری‌که سهم نیروی کار شاغل در کشاورزی از بیش از ۷۰ درصد در سال ۲۰۰۴ به حدود ۴۰ درصد در دوره ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۸ کاهش یافته است، درحالی‌که سهم اشتغال در صنایع و خدمات به‌طور قابل توجهی افزایش یافته است. از طرفی هم انوار و همکاران (Anwar et al., 2022)، در پژوهشی به بررسی نقش گرایش به کارآفرینی و عملکرد سرمایه‌گذاری جدید در بازارهای نوظهور با در نظر گرفتن نقش واسطه‌ای تشخیص فرصت پرداخته‌اند.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که شرکت‌هایی با گرایش کارآفرینی بالا می‌توانند فرصت‌های جدید را شناسایی و از آن‌ها بهره‌برداری کنند و همچنین از عملکرد برتر بهره‌مند شوند. کارامتی و عبدمولا (Karamti & Abd-Mouleh, 2022)، در تحقیقی با عنوان یافتن فرصت‌های کارآفرینی در زمان بحران (شواهدی از تونس)، به این نتیجه رسیده‌اند که محرک‌های تشخیصی فرصت‌های کارآفرینی که در نظریه‌های غربی توصیف شده‌اند، نباید به‌طور یکسان در اقتصادهای کمتر توسعه یافته که دارای زمینه‌ها و چالش‌های سیاسی و اقتصادی منحصر به فردی هستند، اعمال شوند. کرسنت و همکاران (Crecente et al., 2021)، در تحقیقی با عنوان سیاست تغییر اقلیم و فرصت‌های کارآفرینی به این نتیجه رسیده‌اند که کارآفرینی پایدار در اروپا از یک الگوی منحصر به فرد پیروی نمی‌کند، زیرا فرصت‌های تغییر اقلیم به‌صورت یکسان برای همه کشورها پیش نمی‌رود. همان‌طور که مرور منابع نشان داد، فرصت‌های کسب‌وکار متفاوت و متنوعی، در روستاها وجود دارد که با شناسایی و راه‌اندازی این کسب‌وکارها، معیشت روستاییان بهبود پیدا می‌کند؛ اما نکته‌ای که باید مدنظر قرار گیرد، این است که فرصت‌های کسب‌وکار در هر منطقه، متفاوت از فرصت‌های کسب‌وکار سایر مناطق است و نمی‌توان نتایج یک منطقه یا بخش را به دیگر مناطق تعمیم داد. در این زمینه کارامتی و عبدمولا (Karamti & Abd-Mouleh, 2022) و کرسنت و همکاران (Crecente et al., 2021)، نیز بیان داشتند که با توجه به منحصر بودن شرایط هر منطقه، نباید از یک الگوی یکسان برای شناسایی فرصت‌های کسب‌وکار استفاده کرد. از این‌رو، در مطالعه پیش رو، با بهره‌گیری از یک رویکرد ترکیبی (کیفی-کمی)، فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در مناطق روستایی شهرستان مهاباد، شناسایی گردید.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش پیش‌رو، از نظر پارادایم آمیخته^۱ (کیفی-کمی)، از نظر هدف، کاربردی و به لحاظ گردآوری داده‌ها، توصیفی-تحلیلی بود. نظر به اینکه پژوهش حاضر به دنبال شناسایی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، بود. در ابتدا با استفاده از روش دلفی، فرصت‌های موجود برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، شناسایی گردید و سپس برای اولویت‌بندی و انتخاب مناسب‌ترین فرصت‌ها برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، تکنیک فرآیند تحلیل سلسله مراتبی^۲، به کار گرفته شد.

روش دلفی با مشارکت افرادی انجام می‌پذیرد که در موضوع پژوهش دارای دانش، تجربه و تخصص باشند. این افراد به‌عنوان پانل دلفی شناخته می‌شوند. اهمیت زیادی دارد که اعضای برای پانل انتخاب شوند که یک تعادلی از بی‌طرفی و علاقه به موضوع داشته باشند (Ranjbar et al., 2023; Hakkak et al., 2023). افراد مورد مطالعه (مشارکت‌کنندگان) در روش دلفی، افراد صاحب‌نظر (متخصص) هستند که به روش نمونه‌گیری هدفمند^۳ از نوع گلوله برفی^۴ برای مطالعه انتخاب، می‌شوند (Creswell & Cherly, 2018; Mohammadpour, 2023). چراکه برخلاف تحقیقات کمی، در پژوهش‌های کیفی (از جمله روش دلفی)، هدف عمومیت بخشیدن یافته‌ها به جامعه‌ای که نمونه از آن انتخاب شده، نیست؛ بلکه هدف فهم پدیده مورد نظر است و همان‌طور که اشاره شد، محقق باید از میان افرادی که دارای تجارب کافی در مورد پدیده مورد مطالعه هستند و می‌توانند بهترین اطلاعات را در مورد موضوع ارائه دهند، انتخاب کند (Mohammadpour, 2021; Bazargan, 2022). همچنین ملاک‌هایی که نمونه‌های مورد مطالعه بر اساس آن انتخاب شدند، مواردی همچون سابقه فعالیت اجرایی در حوزه کارآفرینی روستایی و کشاورزی، متخصصان، صاحب‌نظران، خبرگان و افراد باتجربه در حوزه کارآفرینی روستایی و کشاورزی، داشتن توانایی بیان تجربیات و داشتن تمایل و وقت کافی برای مشارکت در مطالعه بود. بر این اساس، ۲۴ نفر، به‌عنوان پانل دلفی انتخاب

1 Mixed

2 Analytical Hierarchy Process (AHP)

3 Purposed Sampling

4 Snowball

شدند. پژوهشگران و صاحب‌نظران مختلف، مراحل و فرایندهای متفاوتی برای انجام مطالعه دلفی معرفی نموده‌اند، اما اکثر آن‌ها معتقدند که مطالعه دلفی بایستی تا جایی ادامه یابد که نسبت به موضوع مورد نظر اجماع حاصل شود. در مطالعه دلفی، اجماع گروهی زمانی حاصل می‌شود که اولاً میانگین رتبه‌ای، بالاتر از نمره میانگین رتبه‌ای متوسط (۳/۵) باشد و ثانیاً حداقل دوسوم (۶۶ درصد) مشارکت‌کنندگان نسبت به موضوع مورد نظر، توافق داشته باشند (Warner et al., 2016; Mehdizadeh et al., 2023; Mahmoodi et al., 2023). در پژوهش حاضر، پس از سه دور، نسبت به فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کشاورزی و روستایی در شهرستان مهاباد، اجماع حاصل شد.

دور اول: در دور اول دلفی، با ارائه‌ی یک سؤال باز از پانل دلفی خواسته شد تا بیان نمایند که در نواحی روستایی شهرستان مهاباد چه فرصت‌هایی برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه، وجود دارد. در این مرحله جمع‌آوری داده‌ها تا رسیدن به اشباع داده ادامه یافت. به عبارت ساده‌تر، داده‌های تکراری، نشان دهنده‌ی به کفایت رسیدن یک مقوله بودند؛ بنابراین، اشباع داده، نقطه‌ی پایان جمع‌آوری داده‌ها تلقی گردید (Creswell & Cherly, 2018, Mohammadpour, 2023). بعد از جمع‌آوری پاسخ‌ها، مرحله‌ی تحلیل داده‌ها نیز آغاز شد که با استفاده از کدگذاری، تحلیل محتوا، مقایسه مستمر و جدول فراوانی، صورت گرفت. در پایان این مرحله ۳۳ گویه (فرصت) برای دور دوم دلفی انتخاب شدند.

دور دوم: در این دور، نتایج تحلیل دور اول، در قالب یک پرسشنامه‌ی بسته‌ی ۵ گزینه‌ای طیف لیکرت (۱. کاملاً مخالفم؛ ۲. مخالفم؛ ۳. بی‌نظم؛ ۴. موافقم و ۱. کاملاً موافقم)، مجدد در اختیار صاحب‌نظران قرار گرفت و از آن‌ها خواسته شد تا با استفاده از طیف لیکرت، گویه‌های که در مرحله اول دلفی به دست آمد را اولویت‌بندی نمایند. در پایان این مرحله، گویه‌هایی که نمره میانگین رتبه‌ای آن‌ها بالاتر از نمره میانگین رتبه‌ای متوسط (۳/۵) باشد، وارد دور سوم دلفی شدند. در پایان این مرحله ۱۱ گویه (فرصت) حذف و ۲۲ گویه (فرصت) باقی‌ماند.

دور سوم: در دور سوم یا دور پایانی دلفی، حاصل تحلیل دور دوم یک پرسشنامه‌ی بسته‌ی دو گزینه‌ای (موافقم یا مخالفم) بود که برای شناسایی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد و رسیدن به اجماع نظر، در اختیار پانل دلفی قرار گرفت. در این پرسشنامه از صاحب‌نظران خواسته شد تا میزان موافقت یا مخالفت خود را با هر کدام از گویه‌ها (از صفر تا صد) نشان دهند. در پایان این مرحله، گویه‌هایی که درصد توافق بیش از ۶۶ درصد را به خود اختصاص دادند، به عنوان فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، در نظر گرفته شدند. در نهایت در این بخش ۸ گویه (فرصت) حذف و ۱۴ گویه (فرصت) باقی‌ماند و این گویه‌ها به عنوان فرصت‌هایی برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، مشخص گردیدند. تجزیه و تحلیل داده‌ها در مراحل دلفی با استفاده از کدگذاری، تحلیل محتوا، آماره‌های توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار) و در محیط نرم‌افزارهای SPSS و Excel، انجام گرفت.

بعد از مشخص شدن فرصت‌ها، برای اولویت‌بندی و انتخاب مناسب‌ترین فرصت برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، بهره گرفته شد. بدین منظور ابتدا فرصت‌های مشخص شده (۱۴ فرصت) در قالب یک پرسشنامه دوجویی (مقایسات زوجی)، تنظیم و در اختیار نمونه‌ها قرار گرفت و بعد از تکمیل و گردآوری پرسشنامه‌ها، تحلیل‌ها در نرم‌افزار Expert Choice و با محاسبه نرخ ناسازگاری و میانگین هندسی برای هر متغیر، صورت پذیرفت. در نهایت، با استفاده از نمره میانگین وزنی، فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، اولویت‌بندی و مناسب‌ترین فرصت انتخاب شد. توجه شود که در فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، برای اینکه قضاوت‌ها درست باشد، باید نرخ ناسازگاری کمتر از ۰/۱ باشد، در غیر این صورت باید قضاوت‌های ناسازگار مشخص و اصلاح یا حذف گردند (Rooshani et al., 2023; Zamani, 2023).

یافته‌ها

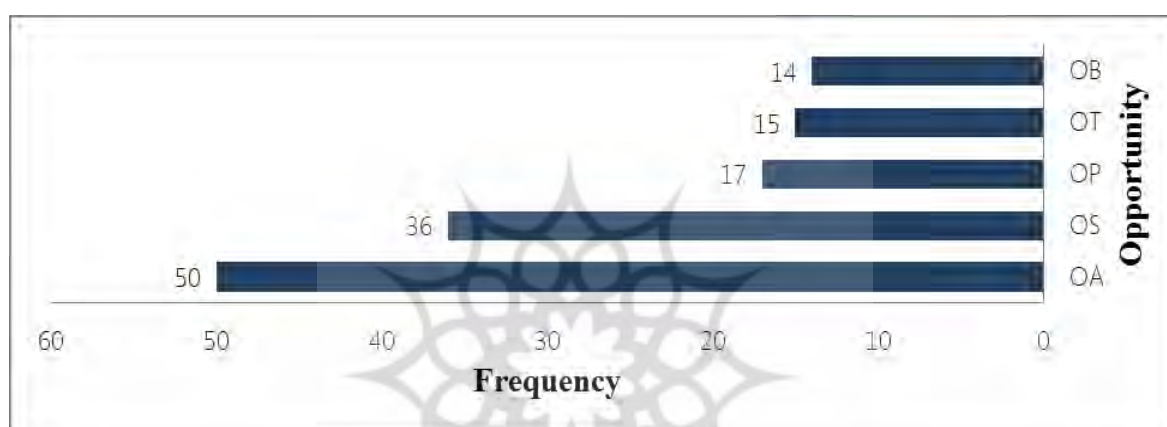
فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد

برای اینکه بتوان فرصت‌های کارآفرینانه را برای راه‌اندازی یک کسب‌وکار شناسایی کرد، باید توجه ویژه‌ای به منابع و ظرفیت‌های موجود در روستاهای شهرستان مهاباد داشت. بدین منظور و با استفاده از روش دلفی و طی کردن یک فرآیند سه مرحله‌ای و سیستماتیک، فرصت‌های کسب‌وکار، مشخص گردیدند. نتایج این فرآیند، در ادامه ارائه گردیده است.

جدول ۱. فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد (دور اول)

کد	فرصت‌ها	فراوانی
OT	گردشگری و بوم‌گردی	۴
	توسعه صنعت گردشگری و بوم‌گردی	۴
	برگزاری تورهای گردشگری یک‌روزه داخل شهرستان	۲
OP	ایجاد بازارچه موقت و احداث کانکس‌های خدماتی و اقامتگاه‌های موقت در مسیر زوار و گردشگران	۲
	توسعه صنایع فرآوری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی، باغی و دامی	۶
	توسعه صنایع تبدیلی جهت کاهش خام‌فروشی محصولات کشاورزی و باغی	۵
	تولید میوه خشک، لواشک و بسته‌بندی آن‌ها	۴
	تولید، بسته‌بندی و توزیع نان محلی	۱
	راه‌اندازی خط فرآوری، بسته‌بندی و بازاریابی عسل	۱
	احداث واحدهای سردخانه چندمنظوره جهت نگهداری محصولات کشاورزی و دامی	۹
	گسترش فروشگاه تخصصی ابزارآلات کشاورزی و نهاده‌های کشاورزی	۵
	ایجاد تعمیرگاه‌ها و مراکز سرویس و خدمات ماشین‌آلات کشاورزی	۵
	احداث کارخانه خوراک دام و طیور	۴
OS	احداث کشتارگاه مکانیزه دام سنگین و سبک	۴
	ایجاد مراکز حمل‌ونقل برای بازار رسانی محصولات کشاورزی و دامی	۳
	ایجاد کارگاه تولید ترشیجات	۲
	ایجاد مرکز بوجاری محصولات	۲
	ایجاد ایستگاه ذرت خشک‌کنی	۱
	احداث کلینیک‌های گیاه‌پزشکی	۱
OB	توسعه و راه‌اندازی مشاغل خانگی (دوخت لباس محلی، فروش غذاهای محلی و غیره)	۸
	توسعه صنایع دستی (سیب میخک ریز، جاجیم، گلیم و غیره) و بازاریابی مناسب برای آن	۵
	بر پا نمودن غرفه‌های فصلی و نمایشگاه محصولات کشاورزی و صنایع دستی	۱
	توسعه واحدهای دامی (سبک و سنگین) کوچک و تولید و فروش لبنیات محلی	۸
	توسعه صنعت مرغداری و پرورش مرغ بومی	۷
	توسعه کاشت گیاهان دارویی و ایجاد کارگاه بسته‌بندی و عصاره‌گیری	۶
	توسعه باغات مکانیزه (سیب، انگور، گردو، هلو و غیره)	۶
	ایجاد بازارچه‌های مرزی و صادرات محصولات تولیدی شهرستان	۶
	توسعه کشت دانه‌های روغنی (کاملینا، کلزا و کنجد) و احداث کارگاه روغن‌کشی	۵
	ایجاد بازارچه‌های محلی برای عرضه مستقیم محصولات کشاورزی و باغی، صنایع دستی و غیره	۴
OA	توسعه تولید قارچ و حل مشکل بازاریابی	۳
	راه‌اندازی و توسعه کشت و کار گلخانه‌ای (سبزی، صیفی و غیره)	۳
	احداث باغات دیم در اراضی شیب‌دار مانند انجیر دیم، بادام، انگور	۱
	تولید نشاء، قلمه و توسعه فرآوری بذر محصولات کشاورزی و باغی	۱

دور اول دلفی به‌منظور شناسایی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد اجرا شد. در این دور ۳۳ فرصت شناسایی شد. فرصت‌های شناسایی شده در ۵ دسته کلی، شامل گردشگری و بوم‌گردی (۴ فرصت)، صنایع تبدیلی، فرآوری و بسته‌بندی (۵ فرصت)، مشاغل خدماتی (۱۰ فرصت)، صنایع دستی و مشاغل خانگی (۳ فرصت) و کشاورزی (زراعت، باغبانی و دامپروری) (۱۱ فرصت)، قرار گرفتند. از جمله این فرصت‌ها می‌توان به «ایجاد زیرساخت‌های گردشگری (راهنمای مسافران، اجاره منازل به گردشگران و غیره)» با فراوانی ۴، «توسعه صنایع فرآوری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی، باغی و دامی» با فراوانی ۶، «احداث واحدهای سردخانه چندمنظوره جهت نگهداری محصولات کشاورزی و دامی» با فراوانی ۹، «توسعه و راه‌اندازی مشاغل خانگی (دوخت لباس محلی، فروش غذاهای محلی و غیره)» با فراوانی ۸ و «توسعه واحدهای دامی (سبک و سنگین) کوچک و تولید و فروش لبنیات محلی» با فراوانی ۸، اشاره کرد (جدول ۱ و شکل ۱).

شکل ۱. فراوانی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد

در دور دلفی، گویه‌های دارای میانگین $3/5$ و بالاتر از آن انتخاب و سایر گویه‌ها حذف گردیدند. در پایان این مرحله ۱۱ گویه (فرصت) حذف و ۲۲ گویه (فرصت) باقی‌ماند. فرصت‌های باقی‌مانده در پایان دور دوم، عبارت بودند از: «توسعه باغات مکانیزه (سیب، انگور، گردو، هلو و غیره)» با میانگین $4/57$ ، «توسعه صنایع تبدیلی جهت کاهش خام‌فروشی محصولات کشاورزی و باغی» با میانگین $4/52$ ، «توسعه و راه‌اندازی مشاغل خانگی (دوخت لباس محلی، فروش غذاهای محلی و غیره)» با میانگین $4/42$ و «توسعه واحدهای دامی (سبک و سنگین) کوچک و تولید و فروش لبنیات محلی» با میانگین $4/34$ (جدول ۲). در دور سوم و پایانی دلفی که مرحله اجماع نظر پانل متخصصان نسبت به فرصت‌ها بود، گویه‌هایی مورد پذیرش قرار گرفتند که بالای ۶۶ درصد موافقت صاحب‌نظران را تبیین نمایند و گویه‌هایی که نتوانستند ۶۶ درصد را تبیین نمایند حذف گردیدند. در نهایت در این دور ۸ گویه (فرصت) حذف و ۱۴ گویه (فرصت) باقی‌ماند. جدول (۳) فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، بعد از اجماع نظر صاحب‌نظران را نشان می‌دهد. از جمله فرصت‌های انتخاب شده در این مرحله، می‌توان به «توسعه و راه‌اندازی مشاغل خانگی (دوخت لباس محلی، فروش غذاهای محلی و غیره)» با درصد توافق $95/8$ ، «احداث کارخانه خوراک دام و طیور» با درصد توافق $87/5$ ، «ایجاد بازارچه‌های مرزی و صادرات محصولات تولیدی شهرستان» با درصد توافق $87/5$ و «گسترش فروشگاه تخصصی ابزارآلات کشاورزی و نهاده‌های کشاورزی» با درصد توافق $83/3$ ، اشاره داشت.

جدول ۲. فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد (دور دوم)

Sd.	Mean*	فرصت‌ها	
۱/۲۰۷	۳/۷۴	ایجاد زیرساخت‌های گردشگری (راهنمای مسافران، اجاره منازل به گردشگران و غیره)	گردشگری و بوم‌گردی
۱/۳۱۳	۳/۶۳	توسعه صنعت گردشگری و بوم‌گردی	
۰/۵۷۱	۴/۳۳	توسعه صنایع فرآوری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی، باغی و دامی	صنایع تبدیلی، فرآوری و بسته‌بندی
۰/۹۷۳	۴/۵۲	توسعه صنایع تبدیلی جهت کاهش خام‌فروشی محصولات کشاورزی و باغی	
۱/۰۴۹	۳/۷۹	تولید میوه خشک، لواشک و بسته‌بندی آن‌ها	
۰/۵۱۳	۴/۱۳	احداث واحدهای سردخانه چندمنظوره جهت نگهداری محصولات کشاورزی و دامی	
۱/۱۰۳	۳/۸۳	گسترش فروشگاه تخصصی ابزارآلات کشاورزی و نهاده‌های کشاورزی	
۱/۱۴۲	۴/۰۹	ایجاد تعمیرگاه‌ها و مراکز سرویس و خدمات ماشین‌آلات کشاورزی	مشاغل خدماتی
۰/۷۳۸	۴/۲۸	احداث کارخانه خوراک دام و طیور	
۰/۸۶۵	۳/۷۲	احداث کشتارگاه مکانیزه دام سنگین و سبک	
۰/۶۱۵	۳/۶۴	ایجاد کارگاه تولید ترشیجات	
۰/۷۳۹	۴/۴۲	توسعه و راه‌اندازی مشاغل خانگی (دوخت لباس محلی، فروش غذاهای محلی و غیره)	صنایع دستی و مشاغل خانگی
۱/۰۹۸	۳/۷۴	توسعه صنایع دستی (سیب میخک ریز، جاجیم، گلیم و غیره) و بازاریابی مناسب برای آن	
۰/۸۲۴	۴/۳۴	توسعه واحدهای دامی (سبک و سنگین) کوچک و تولید و فروش لبنیات محلی	
۱/۰۱۳	۳/۹۵	توسعه صنعت مرغداری و پرورش مرغ بومی	
۰/۹۸۴	۴/۲۲	توسعه کاشت گیاهان دارویی و ایجاد کارگاه بسته‌بندی و عصاره‌گیری	
۰/۸۶۲	۴/۵۷	توسعه باغات مکانیزه (سیب، انگور، گردو، هلو و غیره)	کشاورزی (زراعت، باغبانی و دامپروری)
۰/۷۶۹	۴/۱۸	ایجاد بازارچه‌های مرزی و صادرات محصولات تولیدی شهرستان	
۱/۰۵۸	۳/۵۹	توسعه کشت دانه‌های روغنی (کاملینا، کلزا و کنجد) و احداث کارگاه روغن‌کشی	
۱/۰۰۷	۳/۶۱	ایجاد بازارچه‌های محلی برای عرضه مستقیم محصولات کشاورزی و باغی، صنایع دستی و غیره	
۱/۲۵۶	۳/۸۶	توسعه تولید قارچ و حل مشکل بازاریابی	
۱/۱۱۸	۳/۹۶	راه‌اندازی و توسعه کشت و کار گلخانه‌ای (سبزی، صیفی و غیره)	

* میانگین از ۵ (۱. کاملاً مخالفم، ۲. مخالفم، ۳. بی‌نظر، ۴. موافقم و ۵. کاملاً موافقم)

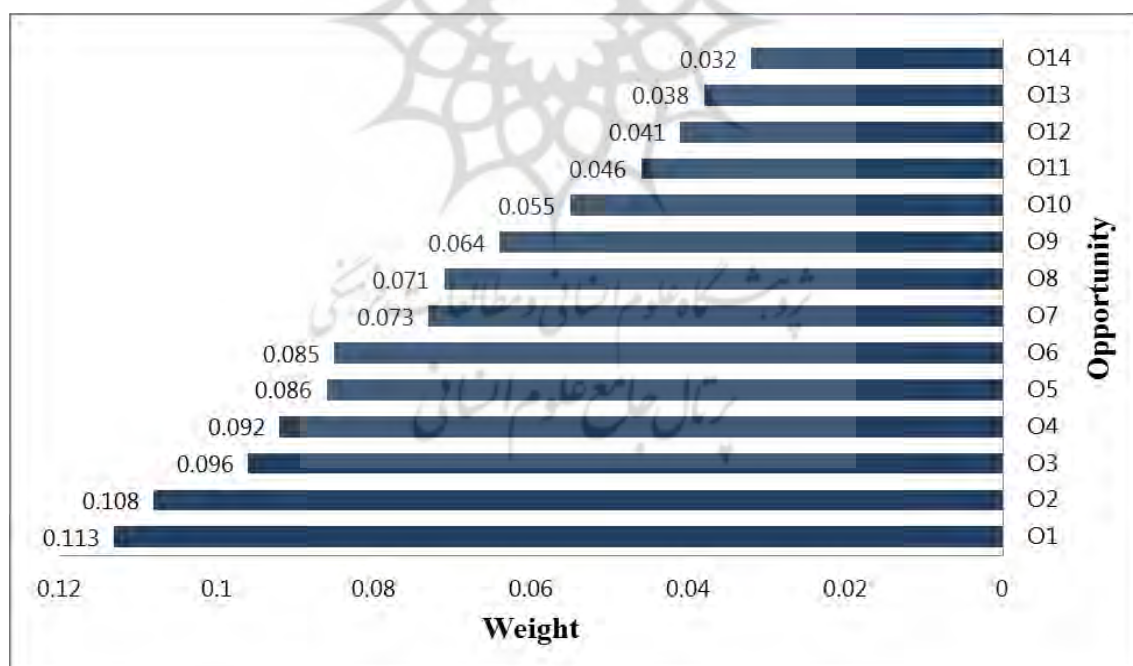
جدول ۳. فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه (دور سوم)

درصد		فرصت‌ها	
مخالفم	موافقم		
۴/۲	۹۵/۸	توسعه و راه‌اندازی مشاغل خانگی (دوخت لباس محلی، فروش غذاهای محلی و غیره)	
۱۲/۵	۸۷/۵	احداث کارخانه خوراک دام و طیور	
۱۶/۷	۸۳/۳	توسعه کاشت گیاهان دارویی و ایجاد کارگاه بسته‌بندی و عصاره‌گیری	
۱۶/۷	۸۳/۳	توسعه صنعت مرغداری و پرورش مرغ بومی	
۴/۲	۹۵/۸	توسعه باغات مکانیزه (سیب، انگور، گردو، هلو و غیره)	
۸/۳	۹۱/۷	توسعه صنایع فرآوری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی، باغی و دامی	
۲۰/۸	۷۹/۲	احداث کشتارگاه مکانیزه دام سنگین و سبک	
۸/۳	۹۱/۷	توسعه واحدهای دامی (سبک و سنگین) کوچک و تولید و فروش لبنیات محلی	
۲۰/۸	۷۹/۲	توسعه تولید قارچ و حل مشکل بازاریابی	
۲۰/۸	۷۹/۲	توسعه صنایع تبدیلی جهت کاهش خام‌فروشی محصولات کشاورزی و باغی	
۱۲/۵	۸۷/۵	ایجاد تعمیرگاه‌ها و مراکز سرویس و خدمات ماشین‌آلات کشاورزی	
۱۶/۷	۸۳/۳	گسترش فروشگاه تخصصی ابزارآلات کشاورزی و نهاده‌های کشاورزی	
۸/۳	۹۱/۷	احداث واحدهای سردخانه چندمنظوره جهت نگهداری محصولات کشاورزی و دامی	
۱۲/۵	۸۷/۵	ایجاد بازارچه‌های مرزی و صادرات محصولات تولیدی شهرستان	

اولویت‌بندی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد

جدول ۴. اولویت‌بندی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد

رتبه	وزن	فرصت‌ها	کد
۱	۰/۱۱۳	توسعه باغات مکانیزه (سیب، انگور، گردو، هلو و ...)	O1
۲	۰/۱۰۸	توسعه واحدهای دامی (سبک و سنگین) کوچک و تولید و فروش لبنیات محلی	O2
۳	۰/۰۹۶	احداث واحدهای سردخانه چندمنظوره جهت نگهداری محصولات کشاورزی و دامی	O3
۴	۰/۰۹۲	توسعه صنایع فرآوری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی، باغی و دامی	O4
۵	۰/۰۸۶	توسعه و راه‌اندازی مشاغل خانگی (دوخت لباس محلی، فروش غذاهای محلی و غیره)	O5
۶	۰/۰۸۵	توسعه صنعت مرغداری و پرورش مرغ بومی	O6
۷	۰/۰۷۳	ایجاد تعمیرگاه‌ها و مراکز سرویس و خدمات ماشین‌آلات کشاورزی	O7
۸	۰/۰۷۱	احداث کارخانه خوراک دام و طیور	O8
۹	۰/۰۶۴	گسترش فروشگاه تخصصی ابزارآلات کشاورزی و نهاده‌های کشاورزی	O9
۱۰	۰/۰۵۵	ایجاد بازارچه‌های مرزی و صادرات محصولات تولیدی شهرستان	O10
۱۱	۰/۰۴۶	احداث کشتارگاه مکانیزه دام سنگین و سبک	O11
۱۲	۰/۰۴۱	توسعه تولید قارچ و حل مشکل بازاریابی	O12
۱۳	۰/۰۳۸	توسعه کاشت گیاهان دارویی و ایجاد کارگاه بسته‌بندی و عصاره‌گیری	O13
۱۴	۰/۰۳۲	توسعه صنایع تبدیلی جهت کاهش خام‌فروشی محصولات کشاورزی و باغی	O14
-۰/۰۶		نرخ ناسازگاری	

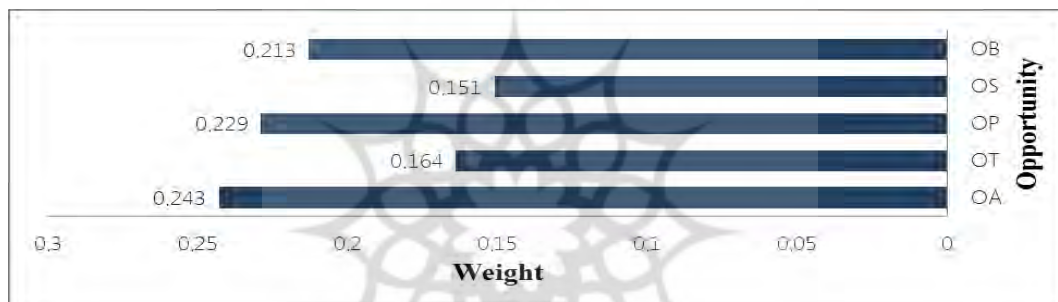
شکل ۲. اهمیت نسبی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد

براساس نتایج ارائه شده در جدول (۴) و شکل (۲)، مشاهده می‌شود که از بین فرصت‌های شناسایی شده، به ترتیب فرصت‌های «توسعه باغات مکانیزه (سیب، انگور، گردو، هلو و غیره)» با میانگین وزنی ۰/۱۱۳، «توسعه واحدهای دامی (سبک و سنگین) کوچک و تولید و فروش لبنیات محلی» با میانگین وزنی ۰/۱۰۸ و «احداث واحدهای سردخانه چندمنظوره جهت نگهداری محصولات کشاورزی و دامی» با میانگین وزنی ۰/۰۹۶، به ترتیب بیشترین اهمیت و به عبارتی مناسب‌ترین فرصت‌ها

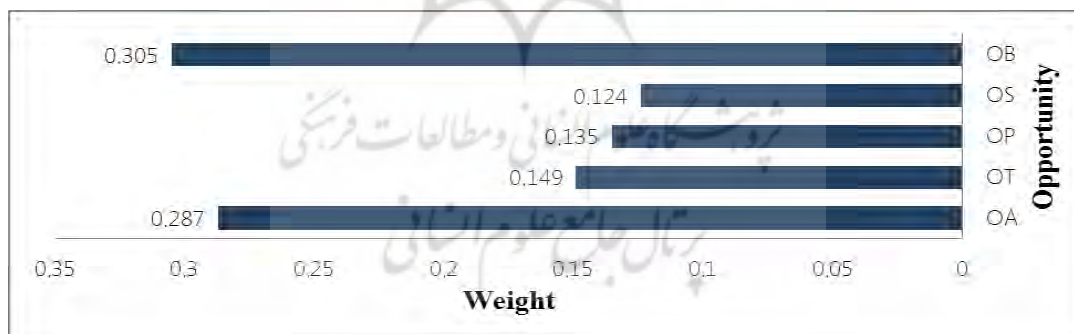
برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، می‌باشند و فرصت‌هایی که اهمیت کمتری داشتند، عبارت از: فرصت «توسعه تولید قارچ و حل مشکل بازاریابی» با میانگین وزنی ۰/۰۴۱، فرصت «توسعه کاشت گیاهان دارویی و ایجاد کارگاه بسته‌بندی و عصاره‌گیری» با میانگین وزنی ۰/۰۳۸ و فرصت «توسعه صنایع تبدیلی جهت کاهش خام فروشی محصولات کشاورزی و باغی» با میانگین وزنی ۰/۰۳۲ بودند.

جدول ۵. اولویت‌بندی فرصت‌های گروه‌بندی شده برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد

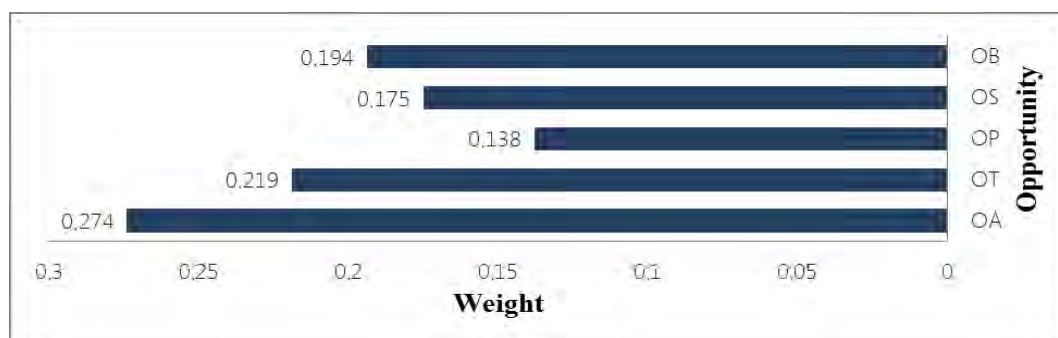
کد	فرصت‌های کارآفرینانه		ظرفیت ایجاد اشتغال		سهولت بهره‌برداری از فرصت		تناسب فرصت باقابلیت‌های منطقه	
	رتبه	وزن	رتبه	وزن	رتبه	وزن	رتبه	وزن
OA	۱	۰/۲۴۳	۱	۰/۲۸۷	۲	۰/۲۷۴	۱	۰/۲۷۴
OT	۴	۰/۱۶۴	۴	۰/۱۴۹	۳	۰/۲۱۹	۲	۰/۲۱۹
OP	۲	۰/۲۲۹	۲	۰/۱۳۵	۴	۰/۱۳۸	۵	۰/۱۳۸
OS	۵	۰/۱۵۱	۵	۰/۱۲۴	۵	۰/۱۷۵	۴	۰/۱۷۵
OB	۳	۰/۲۱۳	۳	۰/۳۰۵	۱	۰/۱۹۴	۳	۰/۱۹۴

شکل ۳. اهمیت نسبی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه بر اساس ظرفیت ایجاد اشتغال

شکل ۴. اهمیت نسبی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه بر اساس سهولت بهره‌برداری از فرصت

شکل ۵. اهمیت نسبی فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه بر اساس تناسب فرصت باقابلیت‌های منطقه

بر اساس نتایج ارائه شده در جدول (۵) و شکل‌های (۳، ۴ و ۵)، ملاحظه می‌گردد که بر اساس ظرفیت ایجاد اشتغال، فرصت‌های مرتبط با بخش کشاورزی (با وزن ۰/۲۴۳)، بالاترین اولویت، بر اساس سهولت بهره‌برداری از فرصت، فرصت‌های مرتبط با بخش صنایع دستی و مشاغل خانگی (با وزن ۰/۳۰۵)، بالاترین اولویت و بر اساس تناسب فرصت با قابلیت‌های منطقه، فرصت‌های مرتبط با بخش کشاورزی (با وزن ۰/۲۷۴)، بالاترین اولویت را در بین فرصت‌های کارآفرینی در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، به خود اختصاص دادند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج اهمیت کسب‌وکارهای کارآفرینانه کوچک در توسعه کشورها توسط پژوهشگران بسیاری مورد توجه قرار گرفته است. از این جهت، به احتمال قوی یکی از دلایل رکود کسب‌وکارهای کارآفرینانه، عدم شناسایی و بهره‌گیری مداوم کارآفرینان از فرصت‌های کارآفرینانه است، به‌ویژه در مراحل رشد، تثبیت و نوآوری از چرخه زندگی کسب‌وکارهای کارآفرینانه (Toshmatovich, 2022; Torkashvand et al., 2023a; Khosravipour et al., 2023). شناسایی و معرفی کسب‌وکارهایی که با توجه به شرایط منطقه امکان رشد و توسعه دارند، جدا از ارائه راهنمایی برای سیاست‌گذاری‌ها و اجرای برنامه‌ها، می‌تواند به‌عنوان یک راهنمای سرمایه‌گذاری نیز مورد بهره‌برداری قرار گیرد. معرفی اولویت‌های سرمایه‌گذاری کسب‌وکارهای کارآفرینانه بر اساس ظرفیت‌ها و محدودیت‌های موجود گام مهمی در حرکت به سمت توسعه و معیشت پایدار نیز به‌شمار می‌رود (Abdualilovich, 2022; Khosravipour & Shoeibi, 2022). این امر همچنین به تقویت و تکمیل زنجیره‌های ارزش تولید محصولات کشاورزی نیز کمک می‌کند (Mozafari et al., 2022; Song, 2023). در این راستا و به‌منظور بهبود معیشت پایدار روستاییان، هدف این مطالعه، شناسایی فرصت‌هایی برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، بود.

بر اساس نتایج پژوهش، اولویت‌های برتر در زمینه فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در شهرستان مهاباد، عبارت از: توسعه باغات مکانیزه (سیب، انگور، گردو، هلو و غیره)، توسعه واحدهای دامی (سبک و سنگین) کوچک و تولید و فروش لبنیات محلی، احداث واحدهای سردخانه چندمنظوره جهت نگهداری محصولات کشاورزی و دامی، توسعه صنایع فرآوری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی، باغی و دامی و توسعه و راه‌اندازی مشاغل خانگی (دوخت لباس محلی، فروش غذاهای محلی و غیره) بودند و در کل فرصت‌های مرتبط با بخش کشاورزی، بالاترین اولویت را در بین فرصت‌های کارآفرینی در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، به خود اختصاص داد.

بر اساس نتایج «توسعه باغات مکانیزه (سیب، انگور، گردو، هلو و غیره)» به‌عنوان مهم‌ترین فرصت برای راه‌اندازی کسب‌وکار و رسیدن به معیشت پایدار، مشخص گردید. در این راستا باید گفت که کشاورزی سنتی منجر به افزایش ضایعات و هدر رفت محصول در تمامی مراحل کاشت، داشت و برداشت می‌شود، توسعه مکانیزاسیون و ادوات کشاورزی مهم‌ترین رکن در بهره‌وری تولید به‌شمار می‌رود. مکانیزاسیون دنبال آن است که با افزایش هزینه‌های تولید، درآمد کشاورزان نیز افزایش یابد و باید به خاطر سپرد که بزرگ‌ترین عامل پذیرش اجتماعی یک ایده یا یک فرصت کسب‌وکار جدید و یا ماشین جدید مقدار هزینه آن و اثر آن بر درآمد و رفاه بهره‌برداران است. مکانیزاسیون عمده‌ترین مسیر گذر از کشاورزی کاربر محور و خود معیشتی به سوی کشاورزی صنعتی می‌باشد؛ همچنین باید گفت که ماشین‌های کشاورزی و نیروی کار دو عامل مهم و هزینه‌بر در تولید محصولات کشاورزی می‌باشند، اعتقاد بر این است که در آینده نیروی کار کشاورزی بسیار کمیاب و پرهزینه خواهد شد و هزینه‌های تولید در این بخش افزایش خواهد یافت، با توجه به کهولت سن کشاورزان قدیمی و عدم علاقه کشاورزان جوان به دلیل سختی کار کشاورزی سنتی، بهترین گزینه برای فراگیر کردن کشاورزی و اشتغال‌زایی، سوق دادن کشاورزان جوان به سمت تکنولوژی و مکانیزاسیون و ایجاد بسترهای آن می‌باشد. در این راستا میرزایی (Mirzaei, 2022)، بیان می‌دارد که حرکت کلی کشورها به

سمت توسعه و پیشرفت و نیل به استقلال، رابطه مستقیمی با تولیدات کشاورزی دارد و از طرفی بالا بردن سطح کمی و کیفی تولیدات بدون مکانیزه کردن کشاورزی امکان ندارد. از طرفی هم مکانیزاسیون باعث افزایش نهاده‌ها از طریق افزایش متوسط شدت کاشت و وسعت اراضی زیر کشت، افزایش بهره‌وری نیروی کار، افزایش میزان محصول تولیدی، افزایش درآمد و حفظ محیط‌زیست نیز می‌گردد. همچنین از دیدگاه الماسی‌فرد و همکاران (Almasifard et al., 2023)، توسعه باغات و از دیدگاه غیرستانی و همکاران (Anbarestani et al., 2023)، سانگ و همکاران (Sang et al., 2023) و پنگ و همکاران (Peng et al., 2022)، افزایش سطح مکانیزاسیون کشاورزی، تاثیر مثبت و قابل توجهی بر قیمت تمام شده، افزایش درآمد، افزایش نرخ بازده انواع محصولات، کاهش نابرابری درآمد در مناطق روستایی و بهبود معیشت کشاورزان، دارد. قاسمی‌نژاد رائینی و همکاران (Ghasemi Nejad Raeini et al., 2021)، نیز اذعان داشتند که مکانیزاسیون کشاورزی به دلیل نقش بسیار مؤثر، تکمیلی و صرفه‌جو در کاربرد سایر نهاده‌های کشاورزی، عامل اصلی رشد کمی و کیفی تولیدات محصولات کشاورزی، اشتغال‌زایی و بهبود امنیت اقتصادی، به‌شمار می‌آید. با توجه به آنچه که در مورد کاربرد و اهمیت مکانیزاسیون کشاورزی گفته شد، می‌توان بیان داشت که توسعه باغات مکانیزه در نواحی روستایی شهرستان مهاباد، باعث اشتغال‌زایی، کسب درآمد، امنیت اقتصادی و بهبود معیشت پایدار روستاییان، می‌گردد. به‌طور کلی در تبیین نتیجه به‌دست آمده می‌توان بیان داشت که مکانیزاسیون کشاورزی با انجام به‌موقع عملیات کشاورزی و کاهش هزینه‌های تولید، نقش مؤثری در افزایش درآمد و متعاقب آن، ارتقای سطح اقتصادی و ارتقای سطح کیفی زیست بهره‌برداران کشاورزی دارد. در این راستا، نقش دولت در توسعه زیرساخت‌های مکانیزاسیون مانند یکپارچه‌سازی، تسطیح، زه‌کشی زمین، اعطای وام‌های کم‌بهره و اتخاذ تدابیر مدیرانه برای نهاده‌های کشاورزی بسیار مهم و حیاتی است.

در راستای دستیابی به معیشت پایدار «توسعه واحدهای دامی (سبک و سنگین) کوچک و تولید و فروش لبنیات محلی» به‌عنوان دومین فرصت، مطرح شد. دامپروری از زیر بخش‌های مهم کشاورزی است که در امر امنیت غذایی، ارزش افزایی، اشتغال‌زایی، توسعه و ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی و از همه مهم‌تر توسعه و امکان دستیابی به بازارهای جهانی برای صادرات محصولات دامی، حضوری اجتناب‌ناپذیر داشته و از جایگاهی ویژه در اقتصاد ملی برخوردار است؛ بنابراین، این بخش می‌تواند زیربنای توسعه بخش‌های دیگر شود و نقش زیادی در تأمین ارزش افزوده بخش کشاورزی داشته باشد. از طرفی، پرورش دام به‌صورت فعالیتی تلفیقی در نظام کشاورزی در کنار سایر فعالیت‌های کشاورزی نقشی مؤثر و تعیین‌کننده در تولید، معیشت، درآمد خانوارها و اشتغال دارد و باوجود رشد فعالیت‌های غیر کشاورزی که سهم بالایی در اقتصاد روستایی دارد، پرورش دام هنوز به‌منزله یکی از فعالیت‌های اصلی در مناطق روستایی و به‌منزله یک دارایی مهم از نظر فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی به‌حساب می‌آید. هم‌راستا با نتایج تحقیق الماسی‌فرد و همکاران (Almasifard et al., 2023)، از توسعه واحدهای دامی (سبک و سنگین)، به‌عنوان یکی از فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکار در نواحی روستایی، نام می‌برند. سامانی و همکاران (Samani et al., 2023)، حیدری و همکاران (Heydari et al., 2021)، اظهار داشتند که مواردی مانند کسب درآمد از فعالیت‌های دامداری، از جمله مهم‌ترین راهبردهای معیشتی خانوارهای روستایی می‌باشد. از طرفی هم افشارنیا و همکاران (Afsharnia et al., 2022)، صحنه و همکاران (Sahneh et al., 2022)، ساعی و همکاران (Saei et al., 2021) و یانگ و همکاران (Yang et al., 2022)، نشان دادند که فرصت‌های شغلی مربوط به پرورش دام، اثرات مثبتی بر درآمد خانوار، ارتقاء ظرفیت فعالیت‌های اقتصادی، اشتغال‌زایی و بهبود معیشت پایدار خانوارهای روستایی، دارد. به‌طور کلی در تبیین نتیجه به‌دست آمده می‌توان بیان داشت که دامپروری با تولید و عرضه محصولات مانند گوشت، لبنیات و غیره به بازار، نقش مهمی در امنیت غذایی جامعه و تأمین نیازهای غذایی جامعه ایفا می‌کند؛ بنابراین، دامپروری با تأمین درآمد، ایجاد اشتغال، تأمین غذایی، ایجاد ارتباط با سایر صنایع و حفظ توازن اکوسیستم، نقش بسیار مهمی در اقتصاد نواحی روستایی دارد. دامپروری به‌عنوان یک فعالیت اقتصادی مهم، منبع درآمد برای دامداران و صنعت‌های مرتبط مانند فرآوری و توزیع محصولات دامی است. فروش دام‌ها، محصولات دامی مانند

گوشت، شیر، پشم و چرم و خدمات دامپروری مانند خدمات نگهداری، تلقیح مصنوعی و واکسیناسیون، درآمد زیادی برای دامداران ایجاد می‌کند و در نتیجه به افزایش درآمد و رونق اقتصاد منطقه کمک می‌کند.

دیگر فرصت شناسایی شده مهم برای راه‌اندازی کسب‌وکار و رسیدن به معیشت پایدار «احداث واحدهای سردخانه چندمنظوره جهت نگهداری محصولات کشاورزی و دامی»، بود. مدیریت پس از برداشت، فرصت‌های اشتغال بسیاری در دل خود دارد و جنبه‌ای بسیار مهم در صنعت کشاورزی است؛ زیرا فروش همه سبزیجات، میوه‌ها و دیگر محصولات کشاورزی و باغی که تولید می‌شوند، به‌صورت تازه و همزمان با برداشت، امکان‌پذیر نیست. مقداری از محصولات تولید شده باید برای فرآوری بیشتر ذخیره شوند. در آن شرایط، سردخانه به جنبه جدایی‌ناپذیر تکنیک‌های مدیریت پس از برداشت تبدیل می‌شود و در نتیجه ساخت سردخانه اهمیت بسیار بالایی پیدا می‌کند. در خصوص احداث سردخانه محصولات کشاورزی و غذایی، لازم به ذکر است که ساخت و توسعه سردخانه‌های کشاورزی از عواملی است که می‌تواند از هدر رفت محصولات کشاورزی جلوگیری نموده و زمینه‌ساز رونق اقتصادی باشد. در این راستا مهدی‌زاده و همکاران (Mehdizadeh et al., 2023)، بیان داشتند که به دلیل کمبود سردخانه و صنایع تبدیلی در ایران، سالانه بیش از ۲۹ میلیون تن محصولات باغی و زراعی از بین می‌رود. همچنین، کمبود سردخانه در نقاط مختلف کشور، دلیلی بر حضور بیشتر دلالان در بازار محصولات کشاورزی شده است. بسیاری از کشاورزان برای جلوگیری از فساد محصولات خود، مجبور هستند ثمره ماه‌ها تلاش خود را به قیمت ناچیز در اختیار دلالان قرار دهند. در برخی از مناطق کشور به دلیل نبود سردخانه، همه محصولات به یک‌باره وارد بازار منطقه می‌شوند و به دلیل اشباع ناگهانی بازار و نبود قدرت جذب لازم، قیمت محصولات کشاورزی در منطقه با کاهش همراه بوده و این موجب زیان دوباره کشاورزان و باغداران می‌شود. از بیان آنچه گذشت می‌توان به‌خوبی به اهمیت احداث سردخانه برای نگهداری از محصولات کشاورزی و غذایی پی برد و به‌درستی پاسخگویان نیز به این فرصت مهم اشاره نموده‌اند. جشاری و همکاران (Jashari et al., 2024) و مهدی‌زاده و همکاران (Mehdizadeh et al., 2023)، از راه‌اندازی سردخانه محصولات کشاورزی و غذایی، به‌عنوان یکی از پیشران‌های توسعه کشت محصولات گرمسیری و فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکار کارآفرینانه خدماتی در نواحی روستایی، نام می‌برند. در این راستا رایتکونن و همکاران (Rytikonen et al. 2023)، بیان داشتند که کارآفرینی در زمینه نگهداری مواد غذایی، باعث افزایش خوداشتغالی در جزایر آلند، شده است. به‌طورکلی در تبیین نتیجه به‌دست آمده می‌توان بیان داشت که بیشتر مواد غذایی را نمی‌توان در تمام مدت سال به‌صورت تازه در اختیار داشت و یا در منطقه‌ای بنا به شرایط اقلیمی و جغرافیایی نمی‌توان نوع خاصی از ماده غذایی را تولید کرد و یا تولید بیشتر از مصرف در آن فصل ممکن نیست. پس باید مواد غذایی را به نحوی نگهداری کرد تا بتوان در زمان لازم آن را مصرف کرد. لازم است ماده غذایی را از حمله آفات و موجودات ذره‌بینی حفظ کرد. از طرفی هم برای نگهداری این‌گونه مواد غذایی، چه به‌صورت خام و چه به شکل فرآیند شده، از سردخانه استفاده می‌شود. حدود ۳۰ درصد از کل مواد غذایی در کشور، به‌علت نبود امکانات مناسب نگهداری از بین می‌روند. در نتیجه، نگهداری مواد غذایی در سردخانه‌ها برای حفظ ایمنی، کیفیت و ماندگاری آن ضروری است. محیط کنترل و ارائه شده توسط این مکان از رشد باکتری‌ها جلوگیری می‌کند، طول عمر اقلام فاسدشدنی را افزایش می‌دهد، تازگی میوه‌ها و سبزیجات را حفظ می‌کند، از فاسدشدن محصولات لبنی جلوگیری می‌کند، ایمنی گوشت و دیگر مواد غذایی را تضمین و مدیریت موجودی را آسان می‌کند. چه برای مقاصد تجاری و چه برای استفاده شخصی در خانه، سرمایه‌گذاری در سردخانه‌ها یک تصمیم عاقلانه برای اطمینان از تازه و ایمن ماندن مواد غذایی برای مصرف است.

«توسعه صنایع فرآوری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی، باغی و دامی»، فرصت دیگری برای راه‌اندازی کسب‌وکار و رسیدن به معیشت پایدار بود که در این مطالعه شناسایی گردید. عملیات بسته‌بندی محصولات یک فرآیند ضروری و حیاتی در صنعت کشاورزی و یک فرصت راه‌اندازی کسب‌وکار و اشتغال‌زایی است. این پروسه شامل محصور کردن و محافظت از محصولات کشاورزی در بسته‌بندی مناسب برای اطمینان از کیفیت و ایمنی آن‌ها از آسیب‌های فیزیکی مانند کبودی یا له‌شدن

در طول ذخیره‌سازی، حمل‌ونقل و توزیع است. همچنین از محصولات در برابر عوامل خارجی مانند رطوبت، نور و نوسانات دما که می‌تواند بر کیفیت آن‌ها تأثیر بگذارد، محافظت می‌کند. بسته‌بندی نقش مهمی در حفظ تازگی، طعم و ارزش غذایی میوه‌ها، سبزیجات، غلات و سایر محصولات کشاورزی دارد. همچنین از آسیب، فاسدشدن و آلودگی جلوگیری می‌کند و در نتیجه عمر مفید این کالاها را افزایش می‌دهد. علاوه بر این، بسته‌بندی اطلاعات مهمی مانند جزئیات محصول، حقایق تغذیه‌ای و دستورالعمل‌های حمل و جابه‌جایی را در اختیار مصرف‌کنندگان قرار می‌دهد. بسته‌بندی مناسب نه تنها بازاریابی محصول را تسهیل می‌کند، بلکه به کاهش ضایعات مواد غذایی و ارتقای پایداری در زنجیره تأمین محصولات کشاورزی کمک می‌کند. در این راستا مهدی‌زاده و همکاران (Mehdizadeh et al., 2023)، حیدری و همکاران (Heydari et al., 2021)، سیف‌اللهی (Seifollahi, 2021) و صبرین و بهرا (Sabreen & Behera, 2020)، نشان دادند که بسته‌بندی مرغوب، محصولات دامی و کشاورزی یکی از مهم‌ترین فرصت‌های اشتغال‌زایی، صادرات و فروش محصولات محسوب می‌شود و بسته‌بندی مناسب از هدر رفت محصولات جلوگیری می‌کند و باعث راحت‌تر شدن حمل‌ونقل محصول، می‌گردد. به‌طور کلی در تبیین نتیجه به‌دست آمده می‌توان بیان داشت که بسته‌بندی محصول امری حیاتی بوده و بدون بسته‌بندی محصول، چرخه تولید ناتمام است. در واقع بسته‌بندی رکن اصلی تولید است تا جایی که هر محصول جدیدی که به بازار می‌آید، یکی از مهم‌ترین تمایزهای رقابتی‌اش بسته‌بندی متفاوتش می‌باشد. این امر نشان دهنده اهمیت بسته‌بندی محصولات به‌خصوص بسته‌بندی مواد غذایی است. به عبارتی بسته‌بندی ابتدایی‌ترین نیاز هر محصول پیش از عرضه به بازار است و تولیدکنندگان برای شناساندن خود و محصولاتشان ملزم به بسته‌بندی هستند. از طرفی بیشتر مردم ترجیح می‌دهند محصول یا کالایی که می‌خرند بسته‌بندی شده باشد؛ چراکه ظاهر جذاب یک محصول در بالا بردن آمار فروش نقش موثری دارد. به‌خصوص که امروزه با توجه به زیاد شدن تعداد کارخانه‌ها برای تولید انواع کالا و محصولات، رقابت بین آن‌ها نیز افزایش یافته و در این میان تنها ابزار قدرتمند برای فروش کالا بعد از کیفیت محصول، بسته‌بندی است و یکی از عوامل ایجاد رقابت به‌شمار می‌رود و با داشتن یک بسته‌بندی باکیفیت و شیک، می‌توان به فروش بالایی دست یافت، محصولات را به کشورهای مختلف صادر و یا در فروشگاه‌های معتبر عرضه کرد.

براساس نتایج «توسعه و راه‌اندازی مشاغل خانگی (دوخت لباس محلی، فروش غذاهای محلی و غیره)»، دیگر فرصت راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه و رسیدن به معیشت پایدار، بود. فرصت‌های بکر موجود در مشاغل خانگی، در ایجاد شغل از جمله مباحث مهمی است که هرگز در اقتصاد کشور به‌طور جدی مورد توجه قرار نگرفته است. در حالی که مشاغل خانگی به‌عنوان یک شغل خودکفا، در ایجاد و افزایش اشتغال بسیار موثرند و می‌توانند به سهولت سیر تکاملی یک جامعه مصرف‌گرا را به جامعه‌ای مولد تسهیل نمایند. بسیاری از کشورهای توسعه یافته به این باور رسیده‌اند که مشاغل خانگی به‌عنوان راه‌حلی برای کاهش بیکاری است و با افزایش تعداد مشاغلی، به‌راحتی می‌توان به یک درآمد پایدار دسترسی پیدا کرد. اگرچه اکنون مشاغل خانگی از دیدگاه ما چندان جدی و مهم نیست، اما جالب است بدانید که در چشم جهان این امر کاملاً جدی است و جالب‌تر آنکه، جهش اقتصادی بسیاری از کشورهای آسیای دور و چین در این سال‌ها مدیون و مرهون شغل‌های خانگی بوده و بسیاری از برندهای مطرح و معروف امروزی از دل همین مشاغل خانگی بر خواسته‌اند. تجربه نشان داده است که توسعه کسب‌وکارهای کوچک به دلیل ساختار ساده، زود بازده و سرمایه‌بری اندک در متعادل نمودن بازار کار بسیار موثر است. در راستای نتایج به‌دست آمده الماسی‌فرد و همکاران (Almasifard et al., 2023)، صمدزاد (Samadzadeh, 2023) و میکانیکی و همکاران (Mikaniki et al., 2021)، نشان دادند که بین راه‌اندازی کسب‌وکارهای خانگی با توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی و بهبود معیشت پایدار روستاییان، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. مظفری و همکاران (Mozafari et al., 2022)، توشماتوویچ (Toshmatovich, 2022) و عبداله‌الیوویچ (Abduhalilovich, 2022)، نیز بیان داشتند که ایجاد کسب‌وکارهای کوچک و خانگی از جنبه اقتصادی در زمینه شاخص‌های اشتغال‌زایی، اثرات مثبتی داشته‌اند. همچنین حجاریان و نیلفروش (Hajararian & Nilforosh, 2021)، از تأثیر مشاغل خانگی بر ساختار اقتصادی از منظر رونق تولید، افزایش سرمایه‌گذاری، بهبود فضای

کسب‌وکار، کاهش بدهی روستاییان و کاهش مهاجرت روستاییان، سخن گفتند. به‌طور کلی در تبیین نتیجه به‌دست آمده می‌توان بیان داشت که کسب‌وکارهای خانگی به‌عنوان راهکاری مهم برای ایجاد اشتغال و درآمد در سراسر جهان محسوب می‌گردند. قابلیت انجام این نوع کسب‌وکار در منزل یا محیط‌های غیررسمی سبب ایجاد مزایای بسیاری برای شاغلین آن‌ها می‌شود. در این نوع از مشاغل، به‌جای اینکه فرد برای کار به بیرون از منزل مراجعه کند، خود در خانه مانده و کار را به خانه می‌آورد. مزیت این نوع اشتغال این است که نیازی به فضای اضافه و هزینه‌های جانبی آن مثل اجاره ساختمان را ندارد و فرد می‌تواند با سرمایه اولیه اندک، کار خود را شروع و به درآمد برسد. از طرفی در تمامی جوامع توسعه یافته، سیاست‌های حمایتی از مشاغل خانگی و خرد سال‌هاست که در حال اجرا و پیگیری بوده و باور به نقش مشاغل خانگی در رونق اقتصادی جامعه، در آن‌ها نهادینه شده است؛ چراکه درصد زیادی از مشاغل در این کشورها به مشاغل کوچک و خانگی وابسته هستند. همچنین مشاغل خانگی در مناطق روستایی در راستای ماندگاری آن‌ها و عدم مهاجرت بسیار با اهمیت می‌باشند. این امر در مناطقی که دارای تعداد زیاد روستا با جمعیت زیاد و اغلب بدون درآمد ثابت می‌باشند، از اهمیت به‌سزایی برخوردار است.

بر اساس نتایج این پژوهش مهم‌ترین فرصت‌های راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه در شهرستان مهاباد شناسایی و معرفی گردیدند؛ بنابراین سیاست‌گذاران، مدیران و افراد جویای کار و کارآفرینان بالقوه در شهرستان مهاباد می‌توانند از این فرصت‌ها در جهت راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه بهره‌گیرند. در این راستا، می‌توان اذعان داشت که فرصت‌های کارآفرینانه بسیاری در روستاهای شهرستان مهاباد وجود دارد که به‌صورت کشف نشده و یا بلااستفاده، باقی‌مانده‌اند و یافتن این فرصت‌ها، باعث اشتغال‌زایی، رشد اقتصادی ملی و منطقه‌ای و بهبود معیشت پایدار روستاییان می‌گردد. آشکار است که توسعه مشاغل زراعی و غیر زراعی در نواحی روستایی، موجب هدایت نیروهای جوان به شیوه‌ای سازنده برای توسعه منطقه‌ای و ملی می‌شود؛ بنابراین، همان‌گونه که بیان شد از راهکارهای خروج از تله بیکاری، طراحی مکانیزم‌هایی برای ایجاد کسب‌وکار و اشتغال بیشتر در نواحی روستایی است که پیش از هر چیز مديون شناسایی فرصت‌ها و ظرفیت‌های کسب‌وکار جدید و کارآفرینانه می‌باشد. این ظرفیت‌ها در بخش‌های مختلف کشاورزی و روستایی شامل حوزه‌های زراعت، دامپروری، باغبانی، شیلات، گردشگری، صنایع تبدیلی، صنایع روستایی و خدمات مستتر است. از سوی دیگر، تأکید بر آن است که توسعه فعالیت‌های کارآفرینی در مناطق روستایی باید بر اساس ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در روستاها صورت گیرد تا به موفقیت دست یابد. بر مبنای نتایج پژوهش پیشنهاد می‌گردد که حمایت‌های دولت چه از جنبه مالی و چه غیرمالی بیشتر شود و امور اداری جهت اخذ مجوز، کوتاه‌تر شود تا کارآفرینان بتوانند چالش‌های مالی و اخذ مجوز را به‌آسانی بگذرانند. از طرفی باید برنامه‌ریزی و حمایت‌های مالی دولت برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید و کارآفرینانه صورت گیرد تا وضعیت درآمد افراد درگیر، در سطح مطلوبی قرار گیرد و با تخصیص وام‌های کم‌بهره و حمایت از محصولات آن‌ها، فراهم می‌گردد. همچنین سازمان‌هایی نظیر پارک علم و فناوری، سازمان صنعت، معدن و تجارت و جهاد کشاورزی در طی فراخوان‌هایی از سرمایه‌گذاران و افراد علاقه‌مند به اشتغال در نواحی روستایی شهرستان مهاباد دعوت و آنان را در راستای سرمایه‌گذاری و راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه حمایت نمایند و در نهایت، با توجه به مستعد بودن منطقه از لحاظ کشاورزی و دامپروری و ترجیح مشاغل مرتبط با حوزه کشاورزی، پیشنهاد می‌شود که با همکاری سازمان‌های جهاد کشاورزی و فنی حرفه‌ای، با تهیه و تدارک کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی مختلف به این افراد در راستای اشتغال در کسب‌وکارهای مورد نظر کمک نمایند.

References

- Abduhalilovich, S. S. (2022). The Role of Small Business and Private Entrepreneurship in Ensuring Macroeconomic Stability. *Journal of Hunan University (Natural Sciences)*, 49 (10), 1431-1439. DOI: <https://johuns.net/index.php/publishing/435.pdf>
- Afsharnia, A., Rahmani, B., & Taj, S. (2022). The effect of diversifying economic activities in the sustainable livelihood of rural households through animal husbandry (case study: Villages of Malekshahi County, Ilam Province). *Geographical Engineering of Territory*, 6 (3), 525-540. DOI: 20.1001.1.25381490.1401.6.3.1.2 [In Persian]

- Agheli, L. A. (2021). An analysis of employment trends in rural areas in Iran. *The Geographical Studies of Coastal Areas Journal*, 2 (1), 81-102. (In Persian). DOI: 10.22124/HGSCAJ.2021.19030.1074
- Aghinjad, A. (2019). The role of entrepreneurship in the development of sustainable rural livelihoods. *1th The first International Conference on Challenges and New Solutions in Industrial Engineering and Management and Accounting*. DOI: <https://civilica.com/doc/1045719/> [In Persian]
- Akiode, M. (2023). Sustainable entrepreneurial ecosystems in developing economies: A conceptualisation of complex adaptive systems approach. *Qeios*, (CC-BY), 4, 1-13. <https://doi.org/10.32388/JX1U6P>
- Almasifard, M. R., Yarahmadi, M., & Mohammadi, R. (2023). Analyzing the Process of Identifying Entrepreneurial Opportunities: An Attempt to Create Employment in the Rural Areas of Ravansar County. *Journal of Entrepreneurship Research*, 2 (1), 29-46. DOI: 10.22034/JER.2023.1986055.1021 [In Persian]
- Anabestani, A. A., & Ghorbani, A. (2023). Analysis of the Effect of Development Capital on Changes in the Level of Sustainable Development of Rural Settlements (Case study: Bojnurd County). *Journal of Regional Planning*, 13 (50), 93-114. DOI: 10.30495/JZPM.2021.26592.3787 [In Persian]
- Anbarestani, L., Almasi, M., Bakhoda, H., & Qahdrijani, M. (2023). Strategies to increase mechanization productivity in wheat production. *Agricultural Mechanization and Systems Research*, Published Online: <https://doi.org/10.22092/amr.2023.362155.1452>. [In Persian]
- Anwar, M., Clauss, T., & Issah, W. B. (2022). Entrepreneurial orientation and new venture performance in emerging markets: the mediating role of opportunity recognition. *Review of Managerial Science*, 16 (3), 769-796. DOI: 10.1007/s11846-021-00457-w
- Ao, Y., Tan, L., Feng, Q., Tan, L., Li, H., Wang, Y., & Chen, Y. (2022). Livelihood Capital Effects on Farmers' Strategy Choices in Flood-Prone Areas-A Study in Rural China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19 (12), 1-19. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph19127535>
- Ariun, S., Sahneh, B., & Khajeh Shahkoobi, A. R. (2022). The Role of Greenhouse Farming on the Sustainable Livelihood of Rural Families (Case Study: Daland Township, the City of Ramian). *Researches of Human Geography*, 54 (1), 155-172. DOI: https://jhgr.ut.ac.ir/article_78791.html [In Persian]
- Azizi Khalkheili, T., Razzaghi Borkhani, F., Yazdanpanah, M., Azimzadeh A., & Mohseni Kiasari M. (2023). Strategic Analysis of Tourism-Related Rural Businesses During the Corona Epidemic. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 10 (19), 41-54. DOI: 10.61186/jea.10.19.41 [In Persian]
- Babaei, M. H., Afsharzadeh, N., Ghasemi, J., & Karimian, N. (2023). Analysis of the Effects of Tourism Entrepreneurship on Rural Development (Case Study: Rural Areas of Rijab District in Kermanshah Province). *Journal of Entrepreneurship Research*, 2 (3), 89-111. DOI: <https://doi.org/10.22034/jer.2023.1985978.1020> [In Persian]
- Badraghnezad, A., Mohammadi Khyareh, M., & Adabi Firouzjaee, B. (2022). Investigating the relationship between entrepreneurship, economic growth and employment; panel VAR approach. *Journal of Econometric Modeling*, 7 (1), 123-153. Doi: 10.22075/JEM.2022.25702.1680 [In Persian]
- Bani Asadi, N., Samari, D., Faraj Elah Hosseini, S. J., & Omid Najafabadi, M. (2022). The role of indigenous knowledge in the development of date conversion and complementary industries with a comprehensive innovation management approach in Kerman province. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 11 (21), 135-150. DOI: 20.1001.1.27170454.1401.11.21.5.7 [In Persian]
- Bazargan, A. (2022). *An introduction to qualitative and mixed research methods: common approaches in behavioral sciences*. 5th Edition, Tehran: Nash Dedar. [In Persian]
- Birthal, P. S., Hazrana, J., & Negi, D. S. (2020). Diversification in Indian agriculture towards high value crops: Multilevel determinants and policy implications. *Land Use Policy*, 91, 1-18. DOI: 10.1016/j.landusepol.2019.104427
- Crecente, F., Sarabia, M., & Del Val, M. T. (2021). Climate change policy and entrepreneurial opportunities. *Technological Forecasting and Social Change*, 163. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120446>.
- Creswell, J. W., & Cherly, N. P. (2018). *Qualitative Inquiry and Research Design, Choosing Among Five Approach*. Thousand Oaks, California, SAGE Publications, fourth edition.
- Doosti Sabzi, B., Saidi, A., & Rahmani, B. (2022). Measuring livelihood capital of rural settlements (1996-2020) Case: Takab region (West Azerbaijan). *The Journal of Science and Technology Policy Letters*, 12 (2), 64-83. DOI: https://stpl.ristip.sharif.ir/article_22633.html [In Persian]
- Fahad, S., Nguyen, T. L. H., Nguyen, M. D., Tran, D. H., & Nguyen T. T. (2023). Analyzing the status of multidimensional poverty of rural households by using sustainable livelihood framework: policy implications for economic growth. *Environ. Sci. Pollut. Res. Int.*, 30 (6), 16106-16119. DOI: 10.1007/s11356-022-23143-0
- Fan, Y., Ning, J., & Qin, H. (2023). Investigating the effectiveness of livelihood capital in reducing re-poverty risk: an empirical analysis of policy withdrawal and income structures in rural China. *Front. Environ. Sci.*, 11, 1-14. DOI: <https://doi.org/10.3389/fenvs.2023.1175315>
- Forouzani, M., & Mardani Najafabadi, M. (2021). Ranking of Entrepreneurial Enterprises in Rural Areas of Dezful County. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 7 (14), 43-56. Doi: 10.52547/jea.7.14.43 [In Persian]
- Ghadiri Masom, M., Khorasani, M. A., Torkashvand, Z., & Amidi, S. (2021). Identifying and Prioritizing the Drivers for Entrepreneurship Development in Rural Areas of Iran. *Journal Space Economy & Rural Development*, 10 (3), 21-40. DOI: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.1.3 [In Persian]
- Ghasemi Nejad Raeini, M., Marzban, A., Keshvari, A., & Hasnaki, N. (2021). Analysis of the Importance of Effective Criteria in the Transfer of Technology Process in Agricultural Mechanization. *Journal of Technology Development Management*, 9 (1), 165-197. DOI: 10.22104/JTDM.2021.4859.2780 [In Persian]

- Gomes, S., Ferreira, J., Lopes, J. M., & Farinha, L. (2022). The impacts of the entrepreneurial conditions on economic growth: Evidence from OECD countries. *Economies*, 10 (7), 163. DOI: 10.3390/economies10070163
- Guo, M., Xie, M., & Xu, G. (2023). Sustainable Livelihood Evaluation and Influencing Factors of Rural Households: A Case Study of Beijing Ecological Conservation Areas. *Sustainability*, 15 (13), 1-19. DOI: <https://doi.org/10.3390/su151310743>
- Hajarian, A., & Nilforosh, M. R. (2021). Explaining the effect of home-based businesses on economic structure from the perspective of villagers with a structural equation modeling approach (Case study: rural areas of Isfahan province). *Journal of Rural Development Strategies*, 8 (1), 71-85. DOI: <https://doi.org/10.22048/rdsj.2021.261373.1895> [In Persian]
- Hajarian, A. (2023). effects of creative tourism on the sustainability of livelihood capital of rural households in Arsbaran region. *Journal of Village and Space Sustainable Development*, 4 (2), 22-36. DOI: 10.22077/VSSD.2023.5664.1133 [In Persian]
- Hajimirrahimi, S. D., & Moosavi Davijani, S. R. (2021). The Effective Factors on Economic Prosperity of Small and Medium Enterprises (SMEs) Agricultural Businesses in Alborz Province with an Attitude towards Education and Human Capital. *Journal of Agricultural Education Management Research*, 13 (56), 33-55. DOI: 10.22092/JAEAR.2021.354091.1810 [In Persian]
- Hakkak, M., Salehabadi, Sh., & Mousavi, S. N. (2023). Identifying effective factors on strengthening entrepreneurial resilience using the fuzzy Delphi method. *Organizational Culture Management*, 21 (2), 7-31. DOI: https://jomc.ut.ac.ir/article_94702.html [In Persian]
- Heydari, R., Keshtidar, M., Dehghan Ghahfarokhi, A., Esfahani, M., Perić, M., & Oveysi Sani, F. (2022). Modeling the Institutional Factors Affecting the Exploitation of Entrepreneurial Opportunities in the Sports Tourism Industry Using an Interpretive-Structural Approach. *Iranian Journal of Management Studies (IJMS)*, 15 (2), 189-205. DOI: 10.22059/IJMS.2021.312725.674275
- Heydari, S., Moradnezhad, H., & Saymohammadi, S. (2021). Identifying Opportunities of Agricultural Service Businesses. (Case Study: Rural Cooperatives of Ilam Province). *Journal of Entrepreneurship in Agriculture*, 8 (1), 1-16. DOI: https://jead.gau.ac.ir/article_5617.html [In Persian]
- Huang, L., Liao, C., Guo, X., Liu, Y., & Liu, X. (2023). Analysis of the Impact of Livelihood Capital on Livelihood Strategies of Leased-In Farmland Households: A Case Study of Jiangxi Province, China. *Sustainability*, 15 (13), 1-19. DOI: <https://doi.org/10.3390/su151310245>
- Iranian Statistics Center (2022). *Summary of the results of the labor force survey plan (Winter 1402)*. Available at: <https://amar.org.ir/Portals/0/Statistics/nirroyekar02-4-14021228122057.pdf>. [In Persian]
- Izadi, A., Tayebnia S. H., & Bazrafshan J. (2023). Investigating the Factors Affecting the Sustainable Livelihood of Rural Households (Case Study: Agricultural Section of Rustaq Rural District in Khalilabad County). *Village and Space Sustainable Development*, 4(1), 84-100. DOI: https://vssd.birjand.ac.ir/article_2226.html [In Persian]
- Jamshidi, O., Sobhani, S. M. J., Mokhber Dezfoli A., & Hajimirrahimi, S. D. (2023). Strategic Analysis of the Development of Agricultural Businesses (Study of Karaj County). *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 10 (19), 93-106. DOI: 10.61186/jea.10.19.93 [In Persian]
- Jashari, S., Hosseini, S. M., Dadrasmoghadam, A., & Moradi, E. (2024). Prioritization of Drivers for the Development of Tropical Crops in the South-Eastern Villages of the Country with a Future Research Approach. *Journal of Rural Research*, 14 (4), 694-711. DOI: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2023.350196.1782> [In Persian]
- Jia, P., Zhuang, J., Vaca Lucero, A. M. Osei C. D., & Li, J. (2021). Does Participation in Local Non-agricultural Employment Improve the Mental Health of Elderly Adults in Rural Areas? Evidence From China. *Front. Public Health*, 9, 1-13. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.746580> [In Persian]
- Karamti, C., & Abd-Mouleh, N. W. (2022). Finding Entrepreneurial Opportunities in Times of Crisis: Evidence from Tunisia. *Journal of the Knowledge Economy*, 14 (3), 1-30. DOI:10.1007/s13132-021-00888-6
- Khodabakhshi, A., & Golzari, Z. (2022). The Impact of Entrepreneurship on the Economic Growth of Iran and Selected Countries in the Vision Document based on the General Employment Policies. *Journal of the Macro and Strategic Policies*, 10 (3), 564-585. DOI: 10.30507/JMSP.2022.313382.2331 [In Persian]
- Khoshmaram, M., Shiri, N., Shinnar, R. S., & Savari, M. (2020). Environmental support and entrepreneurial behavior among Iranian farmers: The mediating roles of social and human capital. *Journal of Small Business Management*, 58 (5), 1064-1088. DOI:10.1111/jsbm.12501
- Khosravipour, B., & Shoeibi, A. H. (2022). The role and necessity of entrepreneurship in rural and agricultural development. *Journal of Geography and Human Relations*, 5 (3), 205-220. DOI: 20.1001.1.26453851.1401.5.3.13.2 [In Persian]
- Khosravipour, B., Asadollah poor, M., & Farandpoor, N. (2023). Analysis of entrepreneurial opportunities in villages. *Journal of Geography and Human Relations*, 6 (1), 23-40. DOI: 10.22034/GAHR.2023.398411.1878 [In Persian]
- Khosravipour, B., Tahmasbi, M., & Baradaran, M. (2021). Investigating the Rural Women's Motivations for Establishing Agriculture-based Micro-Enterprises in Gilan and Mazandaran Provinces. *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 17, 77-86. DOI: 20.1001.1.20081758.1400.17.0.6.0 [In Persian]
- Kitagawa, F., Marzocchi, C., Sánchez-Barrioluengo, M., & Uyarra, E. (2022). Anchoring talent to regions: the role of universities in graduate retention through employment and entrepreneurship. *Regional Studies*, 56 (6), 1001-1014. DOI:10.1080/00343404.2021.1904136
- Mahdiluy, R., Iranzadeh, S., Modarres, F., & Fegh-hi Farahmand, N. (2023). Designing a Model for Identifying Entrepreneurial Opportunities in The Tourism Industry of East Azerbaijan Province Based on a Mixed Method. *Journal of Public Policy Making in Management*, 14 (49), 75-92. DOI: 10.30495/IJPA.2022.67768.10918 [In Persian]

- Mahmoodi, A., Khamseh, A., & Hosseini Shakib, M. (2023). Identifying Social Banking Innovation Process Components with Digital Transformation Approach by Fuzzy Delphi Method. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 12 (23), 163-184. DOI: <http://journalie.ir/Article/39117/FullText> [In Persian]
- Mazidi, H., & Zinati Fakhrabad, H. (2023). Investigating and analyzing the effects of rural Kurdistan on the sustainable livelihood of villagers (Case study: Vamanan and Kashidar villages of Azadshahr). *Tourism and Leisure*, 8 (15), 1-20. DOI: 10.22133/TLJ.2023.392322.1089 [In Persian]
- Mehdizadeh, H., Shiri, N., & Mohmedi Kartalaei, M. H. (2023). Opportunities to Set Up Entrepreneurial Service Businesses (Case of Masjed Soleyman Township). *Education and Management of Entrepreneurship*, 1 (1), 87-99. DOI: 10.22126/eme.2022.2429 [In Persian]
- Mikaniki, J., Shirzour Aliabadi, Z., & Ghasemi, F. (2021). The Effects of Domestic Business on Rural Women Empowerment (Case study: Central part of Darmiyan county). *Scientific Quarterly of Social-Cultural Studies*, 15 (3), 179-210. DOI: <https://doi.org/10.22034/fakh.2021.280572.1457> [In Persian]
- Mirzaei, M. (2022). The importance of investing in agricultural mechanization and increasing product productivity to achieve the green revolution and smart agriculture. *The 7th international conference on agricultural and environmental engineering with a sustainable development approach*. <https://civilica.com/doc/1672697/> [In Persian]
- Mohammadpour, A. (2021). *Fararosh: Philosophical and practical foundations of mixed research method in social and behavioral sciences*. Second edition, Tehran: Logos Publications. [In Persian]
- Mohammadpour, A. (2023). *Anti-Methodology: Philosophical Background and Practical Procedures in Qualitative Methodology*. Fifth edition, Tehran: Logos Publications. [In Persian]
- Mohammadzadeh, M., Mohamadi, F., Sharghi, T., & Hosseinpour, B. (2023). Prioritizing the Aspects of Setting up a Rural Business from the Perspective of Rural Development Activists based on Dimtel Network Analysis (Case study: Northern Bar Andoz Village, Urmia County). *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 19 (2), 1-22. DOI: 10.22034/IAEEJ.2024.418586.1765 [In Persian]
- Motahari, M., Hosseini, S. M. R., Samiei, R., & Ashrafi, M. (2021). Identifying and ranking the effective components on creating entrepreneurial opportunities from the perspective of sustainable development of rural areas (Case study: handicrafts of Golestan province). *Geography & Regional Planning Journal*, 11 (2), 784-805. DOI: 20.1001.1.22286462.1400.11.2.42.2 [In Persian]
- Mousavi, S. A., Yar Mohammadi Tooski, M., & Mashhadi Meighani, Z. (2021). The Role of Entrepreneurship in Sustainable Rural Development of Komijan county. *Geography & Regional Planning Journal*, 11 (4), 211-224. DOI: 10.22034/JGEOQ.2021.136679 [In Persian]
- Mozafari, F., Nazari, A., Rostami, S., & Shahinifar, M. (2022). Explaining the economic role of home businesses on the sustainable livelihood of rural households with an emphasis on the role of the government in Ilam province. *Journal Space Economy & Rural Development*, 11 (41), 19-40. DOI: 20.1001.1.23222131.1401.11.41.2.9 [In Persian]
- Pasanchay, K., & Schott, C. (2021). Community-based tourism homestays' capacity to advance the Sustainable Development Goals: A holistic sustainable livelihood perspective. *Tourism Management Perspectives*, 37 (4), 1-11. DOI:10.1016/j.tmp.2020.100784
- Peng, J., Zhao, Z., & Liu, D. (2022). Impact of Agricultural Mechanization on Agricultural Production, Income, and Mechanism: Evidence From Hubei Province, China. *Front. Environ. Sci.* 10, 1-15. DOI: <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.838686>
- Peprah, A. A., & Adekoya, A. F. (2020). Entrepreneurship and economic growth in developing countries: Evidence from Africa. *Business Strategy & Development*. 3 (3), 388-394. DOI:10.1002/bsd.2.104
- Rahimizadeh, R. (2023). Analyzing the Concept of Competitive Strategy in Small and Medium Businesses. *Strategic Management & Futures Studies*, 6 (1), 115-134. DOI: https://journal.tolouemehr.ac.ir/article_186674.html [In Persian]
- Ranjbar, A. H., Sohrabi, R., & Rahbar, A. H. (2023). Presenting Organizational Entrepreneurship Ways and Prioritizing them using the Online Delphi Method in a Provincial Gas Company. *Organizational Culture Management*, 21 (3), 291-306. DOI: 10.22059/JOMC.2023.362626.1008573 [In Persian]
- Rooshani, F., Amirhosseini, S. E., & Hamidi, M. (2023). Explaining and prioritizing the employability capabilities of physical education graduates with the method of hierarchical analysis process. *Sports science*, 15 (50), 1-26. DOI: <https://sanad.iau.ir/Journal/ssqj/Article/1100275> [In Persian]
- Rostami, K., Rahmani, B., & Monshizadeh, R. (2022). Analysis of Factors Affecting Rural Entrepreneurship Development Case Study: Villages of Chandar district of Savojbolagh city. *Geography & Regional Planning Journal*, 12 (2), 1-17. DOI: 10.22034/JGEOQ.2022.207566.2201 [In Persian]
- Rytönen, P. I., Oghazi, P., & Mostaghel, R. (2023). Food entrepreneurship and self-employment in an island context. *British Food Journal*, 125 (13), 237-252. DOI:10.1108/BJFJ-06-2022-0537 [In Persian]
- Sabreen, M., & Behera, D. K. (2020). Changing Structure of Rural Employment in Bihar: Issues and Challenges. *The Indian Journal of Labour Economics*, 63 (3), 833-845. DOI:10.1007/s41027-020-00279-6
- Saei, M., Shakeri, P., Salehi, A., & Rahmani, S. (2021). Factors Influencing the Sustainable Livestock Industry Development in Northern Rural Areas of Kerman Province. *Journal Space Economy & Rural Development*, 10 (37), 97-112. DOI: 20.1001.1.23222131.1400.10.37.5.7 [In Persian]
- Sahneh, R., Sahneh, B., & Khajeh Shahkoohi, A. (2022). The Role of Small Livestock Units in Sustainable Livelihood of Rural Households (Case study: Villages of Aq Qala County). *Geography and Development*, 20 (67), 142-167. DOI: 10.22111/J10.22111.2022.6913 [In Persian]

- Samadi Foroushani, M., Ranjbar, F., & Keyhanpour, M. J. (2022). Designing a Sustainable Entrepreneurship Development Model for Iran's Agriculture: Application of Interpretive-Structural Model (ISM). *Journal of Systems Thinking in Practice*, 1 (3), 109-125. DOI: 10.22067/JSTINP.2022.78935.1022
- Samadzadeh, S. (2023). An Assessment of the Factors Affecting the Development of Home-based Businesses in Informal Settlements (Case Study: Khalil Abad Neighborhood). *Journal of Entrepreneurship Research*, 2 (2), 57-74. DOI: 10.22034/JER.2023.1999549.1035 [In Persian]
- Samani, E., Abdollahzadeh, Gh. H., Sharifzadeh, M. Sh., & Mahboobi, M. R. (2023). Assessing the Effects of Migrations on Immigrant Households' Sustainable Livelihood in Rural Areas of Golestan Province. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 54 (2), 365-381. DOI: 10.22059/IJAEDR.2022.312494.668965 [In Persian]
- Sang, X., Luo, X., Razaq, A., Huang, Y., & Erfanian, S. (2023). Can agricultural mechanization services narrow the income gap in rural China? *Heliyon*, 9 (2), 1-10. DOI:10.1016/j.heliyon.2023.e13367
- Seifollahi, N. (2021). Investigating the Effect of Packaging of Agricultural Products on the Consumer's Purchase Intention. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 52 (3), 525-539. DOI: https://ijaedr.ut.ac.ir/article_81802.html [In Persian]
- Sepidbar, Z., Mohammadzadeh, Y., & Nikpey pesyan, V. (2024). Analysis of the effect of entrepreneurship index on employment in Iranian provinces: Spatial econometric approach. *Journal of The Economic Research (Sustainable Growth and Development)*, 24 (1), 285-311. DOI: http://ecor.modares.ac.ir/article-18-68453-fa.html [In Persian]
- Shakoor, A., Shojaeifard, A., & Jafari, M. (2021). Providing a strategic model for job creation and increasing agricultural and rural business in Iran. *Journal of Regional Planning*, 11 (42), 82-101. DOI: 10.30495/IJZPM.2021.28203.3916 [In Persian]
- Shiri, N. (2021). Attitude toward organic agribusiness: an approach to developing sustainable business. *British Food Journal*, 123 (10), 3265-3276. DOI:10.1108/BFJ-02-2021-0166
- Shiri, N., Mehdizadeh, H., Khoshmaram, M., & Azadi, H. (2022). Determinants of entrepreneurial alertness: towards sustainable agribusiness development. *British Food Journal*, 124 (7), 2279-2298. DOI:10.1108/BFJ-07-2021-0825
- Shiri, N., Moradnezhadi, H., Mehdizadeh, H., & Seymohammadi, S. (2021). Opportunities for Student Cooperatives Startup at Ilam University: Guidelines for the Development of Agricultural and Service Cooperatives. *Cooperation and Agriculture*, 10 (39), 75-96. DOI: 10.22034/ajcoop.2021.129182 [In Persian]
- Shirmohammadi, Y., & Choobdar, I. (2023). The Effect of Active and Reactive Strategies on Entrepreneurship and Improving the Performance of Agricultural Tourism Businesses. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 10 (19), 27-40. DOI:10.61186/jea.10.19.27 [In Persian]
- Song, Z. (2023). A Review of Cultural, Policy, and Technological Developments in Silicon Valley's Entrepreneurial Ecosystem. *Advances in Economics Management and Political Sciences*, 44 (1), 96-100. DOI:10.54254/2754-1169/44/20232194
- Syafar, M., & Ulumi, H. F. B. (2021). From Community Capital to Sustainable Rural Livelihood: Exploring Green Development Program in Masoso, Indonesia. *Jurnal Pemberdayaan Masyarakat Media Pemikiran dan Dakwah Pembangunan*, 5 (1), 77-104. DOI:10.14421/jpm.2021.051-04
- Szerb, L., Lafuente, E., Márkus, G., & Acs, Z. J., (2020). *Global Entrepreneurship Index 2019*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/338547954_Global_Entrepreneurship_Index_2019.
- Tahmasbi, M., Khosravipour, B., Baradaran, M., & Ghanian, M. (2020). Constituent Components of Rural Women's Microenterprise Ecosystem; Study in Guilan and Mazandaran provinces. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 51 (4), 733-744. DOI: 10.22059/IJAEDR.2019.290428.668827 [In Persian]
- Torkashvand, Z., Ghadiri masoom, M., & Njafi manesh, S. (2023b). Analysis of the factors affecting the green village entrepreneurs (case study: Dana village, Dana county). *Human Geography Research*, 55 (3), 243-263. DOI: 10.22059/JHGR.2023.346415.1008521 [In Persian]
- Torkashvand, Z., Heidarian, A., & Faraji Sabokbar, H. A. (2023a). Factors affecting identifying rural entrepreneurship opportunities from Afghan immigrants' perspective (Case study: Varamin County). *Journal Space Economy & Rural Development*, 12 (43), 115-130. DOI: 20.1001.1.23222131.1402.12.43.7.5 [In Persian]
- Toshmatovich, Y. I. (2022). The Role of Small Business and Private Entrepreneurship in Ensuring the Economic Security of the Country. *World Economics & Finance Bulletin (WEFB)*, 16, 131-138. DOI: https://www.scholarexpress.net/index.php/wefb/article/view/1724
- Warner, L. A., Stubbs, E., Murphrey, T. P., & Huynh, P. (2016). Identification of the Competencies Needed to Apply Social Marketing to Extension Programming: Results of a Delphi Study. *Journal of Agricultural Education*, 57 (2), 14-32. DOI: 10.5032/jae.2016.02014
- Xiong, F., Zhu, S., Xiao, H., Kang, X., & Xie, F. (2021). Does Social Capital Benefit the Improvement of Rural Households' Sustainable Livelihood Ability? Based on the Survey Data of Jiangxi Province, China. *Sustainability*, 13 (19), 1-17. DOI: https://doi.org/10.3390/su131910995
- Yang, J., Wang, Y., Zhang, H., Su, Y., Wu, X., Yan, S., & Yang, S. (2022). Impact of socio-economic and environmental factors on livestock production in Kyrgyzstan. *Front. Environ. Sci.* 10, 1-16. DOI: https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.1049187
- Yu, S., Yang, L., Yang, S., & Li, L. (2024). The effect of internet embeddedness on women's non-farm employment under the power perception perspective: evidence from rural China. *Front. Psychol*, 14, 1-11. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1248858

Zamani, M. (2023). Investigating the impact of the position of smart contracts on the economic performance of the insurance industry. *Journal of New Research Approaches in Management and Accounting*, 7 (26), 1024-1046. DOI: <https://majournal.ir/index.php/ma/article/view/2312> [In Persian]

Zhao, X., & Lan, F. (2023). The Impact of Livelihood Capital Endowment on Household Poverty Alleviation: The Mediating Effect of Land Transfer. *Land*, 12 (7), 1-17. DOI: <https://doi.org/10.3390/land12071346>.

